

Bir Erken Dönem Sinema Süreli Yayınları Retrospektifi

Ayşe YILMAZ*

Öz

Bu çalışmada erken dönem Türk sinemasının birincil kaynak niteliğindeki sinema yayıncılığının başlamasının, günümüzdeki formuna kavuşmasının ve sinemanın kültürel arkaplanının zeminini teşkil eden sinema konulu dergiler ele alınmaktadır. Arşiv kaynaklarından sonra sinemanın gelişiminin ve dönüşümlerinin takip edilebildiği, bu seyir esnasında toplumun sosyokültürel, iktisadi durumuna dair izlerin yansıdığı dergiler hakkında önce kısa bilgilendirmenin ardından dergilerin içeriklerinden hareketle genel bir tasnif gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda sinemadaki gelişmelere ve olaylara yer veren çeşitli konulardaki dergilerden de örnekler getirilmek suretiyle ikincil kaynaklara da yer verilerek bir değerlendirme sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sinema Yayıncılığı, Süreli Yayınlar, Sinema Salonları, Erken Dönem Türk Sineması, Osmanlı Dönemi Sinema.

* Dr. Öğrencisi, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Felsefe Bölümü. kevirtaksimi@gmail.com, Orcid: 0000-0001-8300-1698

A Retrospective for Early Period Turkish Cinema Periodicals

Ayşe YILMAZ

Abstract

In this article, magazines on cinema, which constitute the groundwork of the early Turkish cinema's primary source for cinema publishing, its current form, and the cultural background of cinema, are discussed. After a brief introduction of magazines, which are sources –after archival resources– that render the tracking of the development and transformations of the cinema possible, and along the way show reflections about the socio-cultural and economic situation of the society, a general classification based on the contents of the magazines follows. In this context, an evaluation is presented by providing examples from magazines on various topics that include developments and events in cinema, and by including secondary sources.

Keywords: Cinema Publishing, Periodicals, Movie Theaters, Early Turkish Cinema, Ottoman Era Cinema.

Giriş

II. Meşrutiyetle birlikte Osmanlı siyasi ve sosyal hayatında önemli değişiklikler ortaya çıkmaya başlar. Bu değişikliklerden sinema da payına düşeni alırken, etkinlik alanı genişledikçe o da kendince bir tesir alanı tesis eder. Sinema faaliyetlerinin her geçen gün artması, ülkedeki sinema salonlarının sayısının artışıyla paralellik gösterir. Milli Sinema, Ali Efendi Sineması ve Kemal Bey Sineması gibi birçok salon açılır. Bu da kaçınılmaz şekilde bir rekabet ortamı yaratır. El ve duvar ilânlarıyla gerçekleştirilen tanıtımlar, dönemin gazete ve dergilerinde de yer bulur. Bu gelişmelerin yanında halkın sinemaya artan ilgisi ile sinemanın ne olup ne olmadığına dair yeni düşüncelerin ortaya çıkması, sinemanın Osmanlı'da bağımsız bir yayın aracı şeklinde belirlenmesinin de sebeplerindedir. Bu dergiler sayesinde halk sinemaya ısındırıldığı gibi bir yandan sinema sektörü de gelişir. Nitekim bu yıllarda yayınlanan sinema dergilerinin çoğunun ilk sayılarında, söz konusu dergilerin yayınlanma sebebi olarak okuyucuların meraklarını gidererek onları bilgilendirmek amacını güttükleri ifade edilir.

Osmanlı'nın içinde bulunduğu maddi, manevi değişim, hatta dönüşüm sürecinde basın etkin rol oynar. O dönem yayınlanan dergilerde milli sinema vurgularının yanı sıra okuyuculara sunulan içerikler daha çok Batı kültürünü işaret eder niteliktedir. Bu açıdan eğlence kültüründeki merkezî dönüşümün simgesi sinemanın ve bu yeni eğlence türünün ihtiyaç duyduğu tanıtımı sağlayan sinema dergilerinin bu duruma katkısı büyüktür. Hem kültürel hem tarihî hem de iktisadi anlamda. Zira bu dergileri edinin okuyanlar hem birer seyirci hem de potansiyel sinema müşterisidir. Ayrıca Arda Odabaşı'nın da vurguladığı gibi sinemanın toplumsal boyutlarıyla, günlük hayata dahil olmasıyla bu dergiler ve gazeteler de belirli noktalarda arşiv belgelerinin önüne de geçebilir.¹

Erken dönem sinema ve sinema konulu süreli yayınlara dair ilgi ve bilgiler çok yenidir. Hatta eksik sayılar gibi birçok husus hâlâ araştırılmayı ve değerlendirilmeyi beklemektedir. Bunun yanında erken dönem sinema için birincil kaynak değerindeki arşiv belgelerinde, yayınlanan dergilerle ilgili bilgilere de pek rastlanmaz. Fakat gösterime giren filmler veya sinemalarda yaşanan olaylar üzerine yapılan resmî yazışmalardan hareketle dönemin gazete ve dergilerinin yönetim tarafından takip edildiği söylenebilir.²

1 İ. Arda Odabaşı, *Milli Sinema: Osmanlı'da Sinema Hayatı ve Yerli Üretime Geçiş*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2017, s. 13.

2 1926'da Beyoğlu Melek Sineması'nda gösterilen ve bir romandan uyarlanarak Balat'ta 1896'da dünyaya gelen Musevi bir kızın (Agar Moses) hayatını ve Musevi kimliğini bulmasını anlatan *Yakub'un Kuyusu* filmi, milli ve dini duyguları rencide edecek şekilde ortaya konması, kadınların barlarda çıplak şekilde dans ettiklerinin gösterilmesi ve bir Yahudi propagandasını içermesi dolayısıyla yasaklanır. Bkz. BCA, Fon Kodu: 030-0-010, Yer Nr. 85-567-1.

Seyyar sinemaların yanında birahane, kıraathane, panayır, cambazhane, gazino, tiyatro, okul ve derneklerdeki toplantı veya konferans salonları ile bahçe gibi mekânlarda gösterilen sinemanın bir yayına dönüşmesi yerleşik salonlarla gerçekleşir. Çünkü sinema gazeteleri veya dergileri salon işletmecilerine ait salonların yayınlardır: Türk Sineması'nunki *Türk Sineması*, Ferah Tiyatrosu'nunki *Ferah*, Müdafaa-i Milliye Cemiyeti'ninki *Sinema*, Ali Efendi Sineması'nunki *Sinema Haberleri*.³ Bu yayınlar için “dergi” ifadesi kullanılmakla birlikte ilk sinema yayınında “gazete” tanımlaması dikkat çeker. Bu yayınlar ilk zamanlar bu salonlara dair kısa haberleri ve gösterilen filmleri konu aldığından bu adı almaları muhtemeldir. Fakat daha sonra yayınlananlar için aynı şey söylenemez. Kenan Demir'in de ifade ettiği gibi dergi ve gazeteler biçim ile çıkış periyotları açısından farklıdırlar. Gazeteler gibi her gün çıkmayan dergiler ciltli ve kapaklıdır. Gazeteler günlük yayımlanırken dergiler belli bir zaman aralığıyla çıkar. Bu yüzden haberleri ele alışları da başkalaşır. Dergiler haberler hakkında detaylı analizler yapma imkânına sahiptir. Mizanpaj, yazılar, fotoğraflar daha özenlidir. Günlük gazetelerde sade dil tercihi, dergilerde yerini akıcı ve aynı zamanda daha ağır bir dile bırakabilir.⁴ Ayrıca çıkan dergiler günümüzdeki dergi adlandırmasına daha yakın durur.

Yıllarca *Ferah* dergisinin sinema konulu ilk süreli yayın olduğu söylenegelir. Sonrasında Ali Özuyar'ın araştırmaları neticesinde *Sinema* dergisinin gün yüzüne çıkmasının ardından ilk süreli yayın bu dergi kabul edilir. Bunun üstünden çok uzun bir süre geçmeden Arda Odabaşı, yaptığı çalışmalar sonunda aslında onun da sinemaya dair ilk süreli yayının olmadığı, *Türk Sineması* adlı derginin daha önce yayım hayatına atıldığı gerçeğini ortaya koyar ve elindeki nüshalardan hareketle tarihî arkaplanı da tavsif ederek dergiyi etrafıca tanıtan bir yazı kaleme alır. Tespitine göre 3 Mayıs'ta *Türk Sineması*, 7 Mayıs'ta *Sinematograf Ceridesi*, 15 Temmuz'da *Sinema Haberleri* ve aynı gün *Sinema* yayım hayatına atılır. Önümüzdeki yıllar içinde arşivlerden veya özel kütüphanelerden daha önce basılmış başka bir dergiye ulaşılmadığı sürece ilk sinema konulu yayım *Türk Sineması*'dır. Günümüze kalan Osmanlı Türkçesi ile Osmanlı Türkçesi/Fransızca şeklinde yayımlanan diğer dergiler ise *Sinema* (1914), *Ferah* (1914), *Sinema Haberleri* (1914), *Sinema Postası* (1923), *Sinema Yıldızı* (1924), *Opera-Sine* (1924), *Müdhike* (1924), *Sinema Rehberi* (1924), *Film Mecmuası* (1925), *Sinema Mihveri* (1926), *Artistik-Sine* (1926) ve *Türk Sineması*'dır (1927).⁵ 21 Kasım 1895'te sinematograf cihazı ve ilk gösterimle ilgili bilgilere yer veren⁶ *Servet-i Fünûn* gibi dönemin felsefe, edebiyat, sanat, tiyatro,

3 İ. Arda Odabaşı, “Osmanlı'da Sinema Yayıncılığı ve Bilinen İlk Türkçe Sinema Gazetesi: *Türk Sineması*”, *Journal of Universal History Studies (Juhs)*, 2019, c. 2, sy. 2, s. 320.

4 Kenan Demir, “Osmanlı'da Dergiciliğin Doğuşu ve Gelişimi (1849-1923)”, *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2016, sy. 9, s. 74-75.

5 Arda Odabaşı'nın tanıttığı *Türk Sineması* dergisi ile 1927 yılında yayım hayatına başlayan *Türk Sineması* dergisi farklı dergilerdir.

6 “Lümyer'in Sinematograf Makinesi”, *Servet-i Fünûn*, Teşrin-i sani 1311 (21 Kasım 1895), sy. 9, s. 168-170. Dergideki bilgilendirmeye göre, ilk gösterim yalnızca gazetecilere mahsus

bilim ve eğitim konularını merkeze alan *Temâşâ*,⁷ *Sebilürreşat* (*Sırât-ı Müstakim*),⁸ *Resimli Kitap*,⁹ *Resimli Mecmua*,¹⁰ *Resimli Ay*,¹¹ *Resimli Hafta*,¹² *Resimli Perşembe*,¹³ *Yarın*,¹⁴ *Şehbal*,¹⁵ *Süs*,¹⁶ *Kadınlar Dünyası*,¹⁷ *Talebe Defteri*,¹⁸ *Donanma*,¹⁹ *Muallim*,²⁰ *Dergâh*²¹ gibi birçok dergide ve *Tasvir-i Efkâr*,²² *Sabah*,²³ *Tanin*,²⁴ *İkdam*²⁵ gibi pek çok gazetede de sinema ele alınır. Daha çok kısa haber ve ilânlar ve sinemanın ne olduğuna ilişkin yazılar çıkar. Ancak bu gazetelere değinmek konuyu çok genişleteceğinden bu yazıda sadece sinema konulu ve sinema konulu değilse de sinemaya yer veren bazı dergiler ele alınacaktır.

gerçekleştirilen bir “müteharrik fotoğraf” tecrübesinden ibaret. Tarih 11 Aralık 1896 Cuma. O gecedan itibaren de halka açık gösterimlerin başladığına değiniliyor. Burçak Evren'in ve daha sonra Ali Özuyar'ın araştırmalarından yola çıkarak ifade ettiği gibi halka açık ilk gösterim de 12 Aralık 1896'da yapılıyor. Gösterimi düzenleyense ressam Henri Delavallée'dir.

- 7 Muhsin Ertuğrul, “Bir İzah”, *Temâşâ*, 16 Kanun-i sani 1335 (16 Ocak 1919), sy. 13, s. 6-8.
- 8 “Sinemaların Murakabesi”, *Sebilürreşat*, 14 Haziran 1339 (14 Haziran 1923), sy. 536, s. 128-129.
- 9 Kadriye Hüseyin, “Suver-i Müteharrike [Sinematograf]”, *Resimli Kitap*, 29 Nisan 1328 (13 Mayıs 1912), sy. 40, s. 168-184.
- 10 Mahmut Cahit, “Sinemalı Hırsızlar”, *Resimli Mecmua*, 12 Ocak 1928, sy. 59, s. 7.
- 11 “Hayatını Hiçe Sayan Sinema Aktörü”, *Resimli Ay*, 31 Temmuz 1340 (31 Temmuz 1924), sy. 7, s. 3-6.
- 12 “Mısırlıoğlu Halk Sineması”, *Resimli Hafta*, 23 Teşrin-i evvel 1340 (23 Ekim 1924), sy. 8, s. 7.
- 13 “New York'ta Biri Aydın Biri Konuşan Sinema Göstermeye Başladılar”, 14 Ekim 1926, *Resimli Perşembe*, sy. 73, s. 3.
- 14 Cevdet Reşit, “Sinema Hakkında Notlar”, *Yarın*, 1 Kanun-i evvel 1337 (1 Aralık 1921), sy. 8, s. 12.
- 15 Yusuf Kenan, “İlimlerle Filmler”, *Şehbal*, 1 Mart 1338 (1 Mart 1922), sy. 49, s. 11.
- 16 “Sinema Âleminde: Kemal Film'in Yeni Eseri Kız Kulesi Faciası”, *Süs*, 21 Temmuz 1339 (21 Temmuz 1923), sy. 6, s. 7.
- 17 “İstanbul Ahali-i Kiramımıza Müjde: Divan Yolu Sineması Palası”, *Kadınlar Dünyası*, 13 Haziran 1330 (26 Haziran 1914), sy. 147, s. 15.
- 18 “Oyuncak Sinematograf”, *Talebe Defteri*, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), sy. 26, s. 429.
- 19 M. B. İdris, “Sinematograf: Hayal-i Müteharrik”, *Donanma*, 12 Mart 1331 (25 Mart 1915), sy. 38, s. 602-603.
- 20 “Milli Sinema”, *Muallim*, 15 Teşrin-i sani 1333 (15 Kasım 1917), sy. 16, s. 584.
- 21 N. D., “Sinematograf”, *Dergâh*, 5 Haziran 1338 (5 Haziran 1922), sy. 28, s. 64.
- 22 “Askeri Müzesi Askeri Sinematograf”, *Tasvir-i Efkâr*, 24 Kanun-i sani 1329 (6 Şubat 1914), sy. 987.
- 23 “Canlı Fotoğraf”, *Sabah*, 28 Kanun-i sani 1312 (9 Şubat 1897). “... Şimdiye kadar Beyoğlu'nda İsponek salonunda mevki-i teşhire vazetmiş olduğumuz canlı fotoğrafı, ahali-i kiramdan gördüğümüz rağbet-i fevkalâdeye müsteniden Ramazan-ı şerife mahsus olmak üzere Şehzadebaşı'nda kâin Fevziye Kiraathanesi bahçesindeki mahall-i mahsusa nakletmeye karar verdik...”
- 24 “Orduda Sinema”, *Tanin*, 25 Şubat 1329 (10 Mart 1914), sy. 1871.
- 25 “Ayastefanos'taki Moskof Heykelinin Tahribi”, *İkdam*, 12 Kanun-i evvel 1330 (25 Aralık 1914), sy. 6411.

Dergileri ayrı ayrı ele almadan önce bu konuda yapılmış çalışmalara da değinmek yerinde olacaktır. Öncelikle bu konuda bir ilki gerçekleştiren Burçak Evren'in *Başlangıcından Günümüze Türkçe Sinema Dergileri* kitabını anmak gerekir. Eserde, 1914'lerden 1990'lara kadar dergilere dair kısa ve öz bilgiler paylaşılsa da kendinden sonraki araştırmacılar için bir rehber niteliğindedir. Ali Özuyar'ın *Babîâlî de Sinema*²⁶ kitabında, sinema dergilerinden yapılan alıntılarla Babîâlî'ye sinemanın girişi anlatılır. Türk Ocakları'nda sinema, sansür, müslüman kadınlara uygulanan sinema yasağı gibi pek çok farklı meselelere değinilir ve Osmanlıca sinema yayınları üzerinden dergiler kısa kısa tanıtılır, genel özelliklerinden bahsedilir. Yine Özuyar'ın *Sinemanın Osmanlıca Serüveni* kitabı,²⁷ eksikleri bir yana bu alandaki çalışmalar için bir başlangıç noktası niteliğinde kapsamlı bir eserdir. Önce genel bir girişin ardından birincil kaynaklara gidilerek sinema dergileri geniş bir çerçevede ele alınır, ardından içeriklerine dair bilgiler aktarılır, ilânlar ile tanıtımlardan sonra dergilerden seçilen yazılar okurlara sunulur. Özuyar, bu kitapta yer vermediği günlük yayınlanan tek dergi *Sinema Rehberi* dergisini ise yine bu alana katkı sağladığı bir başka eseri *Türk Sinema Tarihinden Fragmanlar (1896-1945)*'da²⁸ ele alır. Özuyar'ın *Sessiz Dönem Türk Sinema Antolojisi* kitabı ise dönemin sinema konulu ve sinemaya yer veren dergilerinden seçme yazılar bütünüdür.

Tezlere bakıldığında, konuyu merkeze alan ilk tez çalışması Mustafa Temel'in "Başlangıçtan 1928'e Türkiye'de Sinema ve Sinema Dergileri"²⁹ tezidir. Tezde, dünyada sinemanın ortaya çıkışından Türkiye'deki serüvenine geçilir ve sonrasında sinema dergilerinin genel yapıları, biçimsel özellikleri, yazar kadroları ve içeriklerine dair değerlendirmelerde bulunulur. Sinema dergileri üzerinden yürütülen bir diğer çalışma ise Zahide Nihan Doğan'ın "The Making of a Cinema Culture Through Cinema Magazines Inearly Republican Turkey (1923-1928): The Business, Stars, and Audience" (Sinema Dergileri Üzerinden Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Bir Sinema Kültürü İnşası (1923-1928): İşletme, Yıldızlar ve Seyirci)³⁰ tezidir. Doğan, sinemacılığı bir işletme şeklinde ele alan dergi yazıları ve ilânlarından yola çıkar. Sinema salonu işletmeciliğinin var edilmesinde aslan payının, bu hususta kendi söylemlerini, yıldızlarını ve seyircilerini yaratma araçlarının, yani sinema dergilerinin olduğu sonucuna varır. Sinema dergilerine yer

26 Ali Özuyar, *Babîâlî de Sinema*, İstanbul: İzdüşüm Yayınları, 2004, s. 85-107.

27 Ali Özuyar, *Sinemanın Osmanlıca Serüveni*, Ankara: De Ki Yayınları, 2008.

28 Ali Özuyar, *Türk Sinema Tarihinden Fragmanlar (1896-1945)*, Ankara: Phoenix Yayınevi, 2013, s. 177-180.

29 Mustafa Temel, "Başlangıçtan 1928'e Türkiye'de Sinema ve Sinema Dergileri", Yüksek Lisans tezi, Erciyes Üniversitesi, 2013, s. vii.

30 Zahide Nihan Doğan, "The Making of a Cinema Culture Through Cinema Magazines Inearly Republican Turkey (1923-1928): The Business, Stars, and Audience", Yüksek Lisans tezi, İstanbul Şehir Üniversitesi, 2018, s. viii.

ayırır diğer bir tez, Orhan İstanbul'un "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türk Sineması ve Tarih (1918-1950)" dir.³¹ Çalışma Türkiye'de sinemadan, basın ve Türkiye'de sinema dergiciliği konusuna geçer. Sinema konulu ve sinemaya yer veren dergileri "sinema içerikli süreli yayınlar" şeklinde niteleyerek örneklerle tanıttığı dergiler ışığında tarihî filmleri değerlendirir.

Bu konudaki makalelere göz atarsak ilk olarak 1941'de Selim Nüzhet Gerçek'in "Arap Harflerile Tiyatro ve Sinema Mecmuaları"³² yazısında önce tiyatro dergilerinin tanıtımı yapıldıktan sonra "Arap harfleriyle çıkan sinema mecmuaları üstlerinde durulacak mahiyette değildir." denilerek yalnızca isimleri zikredilir. Burçak Evren; "Sinema Dergileri"³³ yazısında sinema üzerine kaynak bulmanın zorluklarına değinerek elindeki bilgilerden hareketle bazı künye bilgilerine yer verirken, "Dünden Bugüne Sinema Dergileri"³⁴ adlı makalesinde ise bugüne kadar hiçbir sayısına rastlanmamış Amerikalı araştırmacıların ismini andığı *Cine Review* adında 1926'larda İstanbul'da basılan bir dergiden bahseder. Erman Şener Mevlânâgil'in "Türk Basınında Sinema Yazıları ve Dergileri"³⁵ yazısında ise Nüzhet Gerçek'in yazısına atıfla sadece dergi isimlerine yer verilir. Bu bağlamda zikredilebilecek bir başka çalışma ise Hamza Çakır'ın "Osmanlıca Olarak Çıkan Sinema Dergileri"³⁶ başlıklı makalesidir. Çakır sadece üç sinema dergisini künye bilgileri ile bazı içerik özellikleri açısından inceler. Tuncer Çetinkaya'nın "Türkiye'de Sinema Dergilerinin Tarihine Hızlı Bir Bakış"³⁷ yazısı, Osmanlı dönemindeki yayınlardan başlayarak XXI. yüzyıla değin genel bir bakış sunar. Emine Şahin'in "Osmanlı'dan Erken Cumhuriyet'e Dergiler Işığında Sinema"³⁸ makalesi de dergilerden örnekler sunarak bu yayınların seyircinin sinemayla buluşmasına büyük katkı sağladığını, sinema salonlarının reklâmının yapılması yoluyla halkın film izlemeye teşvik edildiğini ifade eder. "Osmanlı/Türk Sinemasında İlk Kurmaca Filmler ve İlk

31 Orhan İstanbul, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türk Sineması ve Tarih (1918-1950)", Yüksek Lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2019, s. vii.

32 Selim Nüzhet Gerçek, "Arap Harflerile Tiyatro ve Sinema Mecmuaları", *Perde ve Sahne*, 1941, sy. 5, s. 7.

33 Burçak Evren, "Sinema Dergileri", *Hürriyet Gösteri*, 1983, sy. 35, s. 91-98.

34 Burçak Evren, "Dünden Bugüne Sinema Dergileri", *Cumhuriyet Dergi*, 4 Nisan 1993, sy. 387, s. 8.

35 Erman Şener Mevlânâgil, "Türk Basınında Sinema Yazıları ve Dergileri", *Hayat Tarihi Mecmuası*, 1972, sy. 6, s. 48.

36 Hamza Çakır, "Osmanlıca Olarak Çıkan Sinema Dergileri", *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 1997, sy. 5, s. 35-48.

37 Tuncer Çetinkaya, "Türkiye'de Sinema Dergilerinin Tarihine Hızlı Bir Bakış", TSA (Türk Sineması Araştırmaları), 14.07.2014, <https://www.tsa.org.tr/tez/yazi/yazidetay/18/turkiye-de-sinema-dergilerinin-tarihine-hizli-bir-bakis> [Erişim Tarihi: 10.3.2021].

38 Emine Şahin, "Osmanlı'dan Erken Cumhuriyet'e Dergiler Işığında Sinema", 6. *Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı – III*, İstanbul: İLEM, 2017, s. 219-235.

Sinema Eleştirileri (II)³⁹ adlı yazısında Arda Odabaşı, 1917’de gösterime giren ilk yerli kurmaca filmlerin basında ilgiyle karşılandığını bir önceki yazısında⁴⁰ ortaya koymasının ardından burada bu filmler hakkında çıkan gazete ve dergilerdeki değerlendirmeler ile eleştirileri konu edinir. Odabaşı’nın “*Ayastefanos* Filmi Hakkında Yeni Bilgiler ve *Sinema Haberleri* Gazetesi”⁴¹ makalesi hem yıllardır tartışılardan *Ayastefanos* filmine hem de şimdiye dek ilk kez ortaya çıkarılan *Ayastefanos* filmine dair en kapsamlı birincil kaynak mesabesindeki *Sinema Haberleri* dergisi açısından önemli bilgiler içerir. Odabaşı’nın “Osmanlı’da Sinema Yayıncılığı ve Bilinen İlk Türkçe Sinema Gazetesi: *Türk Sineması*”⁴² yazısında, Türkiye’deki “ilk” ezberlerinden birini daha bozarak ilk süreli yayının *Türk Sineması* olduğunun açığa çıktığı söylenebilir. Ayrıca dergiye dair bilgiler tarihî arkaplan çerçevesinde sunularak ilk Türkçe sinema yayını nelerin doğurup şekillendirdiği meselesine dair cevaplar aranır.

Son olarak hem “Osmanlı’da Sinema” konusunda hem de erken dönem sinema konulu süreli yayınlara dair çalışmalara hak ettiği değeri teslim etme gayretinden, hem de Türk sineması özelinde yaptığı çalışmalardan hareketle BİSAV bünyesindeki TSA (Türk Sineması Araştırmaları, tsa.org.tr) dijital arşivinden bahsetmek gerekir. TSA; hem arşivlerde ve kütüphanelerdeki yürüttüğü araştırmalarla hem de araştırmacılara sunduğu hizmetlerle işe koyulduğu günden bu yana alana katkı sağlamaya devam eden Türk sineması internet platformudur.⁴³ Birçok Osmanlıca süreli yayından seçilen makalelerin transkripsiyonlarının⁴⁴ ve konuyla ilgili yazıların bulunduğu, bilimsel, kapsamlı ve tasnifli bir başvuru kaynağı niteliğindedir.

Sinema temalı süreli yayınlara çıkış tarihleri dikkate alındığında 1914 senesinin bu açıdan bir dönüm noktası olduğu söylenebilir. Bununla beraber I. Dünya Savaşı ve sonrasında ortaya çıkan İspanyol gribi gibi salgınlar, ayrıca kömür yokluğuna bağlı elektrik sıkıntıları özellikle 1918 sonrasında dönemde sinemayı olumsuz yönde etkilemiştir.⁴⁵ İşgal yıllarında eğlence yerlerine getirilen

39 İ. Arda Odabaşı, “Osmanlı/Türk Sinemasında İlk Kurmaca Filmler ve İlk Sinema Eleştirileri (II)”, *Toplumsal Tarih*, 2017, sy. 281, s. 86-96.

40 İ. Arda Odabaşı, “Osmanlı/Türk Sinemasında İlk Kurmaca Filmler ve İlk Sinema Eleştirileri (I)”, *Toplumsal Tarih*, 2017, sy. 280, s. 66-73.

41 İ. Arda Odabaşı, “*Ayastefanos* Filmi Hakkında Yeni Bilgiler ve *Sinema Haberleri* Gazetesi”, *Müteferrika*, 2018, sy. 53, s. 104.

42 Odabaşı, “*Türk Sineması*”, s. 317-350.

43 Osmanlıca süreli yayınlara için bkz. https://www.tsa.org.tr/tr/arama/detaylidergi/1/?search_keyword=&search_type=1&search_magazine_year_first=0&search_magazine_year_last=3000&magazine_medium_types=&search_languages=15 [Erişim Tarihi: 01.03.2021].

44 Latinize edilen belge ve makaleler için bkz. <https://www.tsa.org.tr/tr/yazi/kategori/8/belgeler> [Erişim Tarihi: 06.03.2021].

45 İ. Arda Odabaşı, *Milli Sinema: Osmanlı’da Sinema Hayatı ve Yerli Üretime Geçiş*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2017, s. 23-24.

yasak ve kısıtlamalar⁴⁶ da bu tabloyu ortaya çıkaran başka bir faktör olarak zikredilebilir. Fakat Nezih Erdoğan savaşa ve savaşın ardından gelen işgale rağmen İstanbul'da sinema salonlarının hızla arttığını ifade eder.⁴⁷ Bununla beraber sinema sektörünün genişlemesine mukabil 1923'e kadar herhangi bir süreli yayından bahsedilememesi, yayın yapılmadığı değil, henüz o döneme ait bir yayına ulaşamadığı anlamına da gelebilir.

Erken dönem sinema dergilerinde daha çok bağlı oldukları salonlara dair haberlerin ve ilânların yanında dönemin filmleri, yıldızlarına dair bilgiler öne çıkarken, bazı istatistikî bilgiler, genel anlamda sinemayı merkeze alan yazılar, eleştiriler yer alır. Bu makalenin makalenin başlığında yer alan “erken dönem” ifadesi, eldeki verilerden hareketle ilk sinema yayınının 1914'te çıkması ve Cumhuriyet'in ilânından sonra da yayınların Osmanlı Türkçesiyle devam etmesi hasebiyle harf inkılabına kadarki yani 1914-1928 yılları arasına işaret etmektedir. Bu kapsamda elinizdeki çalışmada öncelikle sinema konulu dergiler “Edebiyat-Sanat”, “Magazin”, “Mizah” ve “Çocuk” dergileri şeklinde dört kategoriye ayrılarak bu dönemde öne çıkan sinemaya yer veren bazı dergiler hakkında kısa bilgilendirmeler yapılacaktır. Ardından sinema konulu dergilerin içeriklerinden hareketle belirlenen 16 başlık ekseninde içerik, biçim ve yayın politikası açısından bu yayınların günümüz dergilerine etki edip etmediği, dergilerin bir hedef kitleli olup olmadığı, toplumsal dönüşümde üstlendiği roller ve örnek insan modeli sunup sunmadığı gibi meseleler etrafında değerlendirmeler yapılacaktır.

I. Sinema Konulu Süreli Yayınlar

Erken dönem sinema dergilerinin ortaya çıkışı, bağlı buldukları salonlardaki filmlerle ilgili duyuru niteliğinde üç-beş sayfalık ilânlar yoluylaadır. Fakat sinemaya, sinema sanatçilerine ve yönetmenlere duyulan merakın teşvik ve tahriki bu ilânları bir yayına, sektöre dönüştürür. Dergilerin çoğu haftada bir yayımlanır ve çoğunun aboneliği yurtiçiyle sınırlıdır.⁴⁸ Dergilerin bazılarının bir tarafı Fransızca, diğer tarafı Osmanlıca yayımlanırken, dergilerde Hollywood yıldızları ve sektörü önemli bir yer tutar. Fransızca kısımlar her zaman Osmanlı Türkçesi ile yazılan kısmın tercümesi şeklinde değildir. Bazen farklı yazılar da kullanılır. Hemen hemen hepsi ilk sayılarında sinemanın nabzını kendinin tutacağına dair büyük iddialarda bulunur. Ayrıca dergiler, ilk yayımlanmaya başladıkları yıllarda daha çok metin biçimli bir görünümünden ibaretken ilerleyen yıllarda resimlerle, çizimlerle görsel açıdan zenginleştirilir. Bu durum konuların çeşitliliği açısından da böyledir. Bazı bölümler hepsinde aynıdır. Okur köşeleri, sinemalardan haberler, yabancı sinema

46 Özuyar, *Türk Sinema Tarihinden Fragmanlar*, s. 156. Ayrıca bkz. Ali Özuyar, *Sessiz Dönem Türk Sinema Tarihi (1895-1922)*, İstanbul: YKY, 2017, s. 282.

47 Nezih Erdoğan, *Sinemanın İstanbul'da İlk Yılları: Modernlik ve Seyir Maceraları*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2017, s. 73.

48 Özuyar, *Babıâli'de Sinema*, s. 106.

dergilerinden çeviriler, bir sayfayı kaplayan artist resimleri, sinema romanları ve salon veya film ilânları gibi. Önceleri bağlı buldukları sinema salonlarının duyuru panosu işlevi görürken, sonraları ise işin içine artistler, yönetmenler, diğer ülke sinemaları, eleştiriler, röportajlar vs. girmesiyle sinema yayıncılığına doğru adım atılır.

Sinema Konulu Süreli Yayınlar Listesi⁴⁹

<i>Türk Sineması/Cinéma-Turc</i> (1914)	1. sayı	24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914)
	3. sayı	1 Mayıs 1330 (14 Mayıs 1919)
	4. sayı	5 Mayıs 1330 (18 Mayıs 1919)
<i>Sinematograf Ceridesi</i> (1914)		
<i>Sinema Haberleri</i> (1914)	67. sayı	26 Teşrin-i sani 1330 (9 Aralık 1914)
<i>Sinema</i> (1914)	62. sayı	23 Kanun-i sani 1330 (5 Şubat 1915)
	32. sayı	15 Teşrin-i sani 1330 (27 Kasım 1914)?
<i>Ferah/Spacious</i> (1914)	57. sayı	29 Kanun-i sani 1330 (11 Şubat 1915)
<i>Sinema Postası/Le Courrier du Cinéma</i> (1923)	2. sayı	15 Kanun-i evvel 1339 (15 Aralık 1923)
	6. sayı	17 Kanun-i sani 1340 (17 Ocak 1924)
	8. sayı	21 Şubat 1924
<i>Sinema Mecmuası</i> (1924)		
<i>Sinema Rehberi</i> (1924)	14. sayı	19 Nisan 1924
	15. sayı	20 Nisan 1924
	16. sayı	21 Nisan 1924
	17. sayı	22 Nisan 1924
	18. sayı	23 Nisan 1924
	20. sayı	25 Nisan 1924
<i>Sinema Yıldızı</i> (1924)	1. sayı	12 Haziran 1924
	2. sayı	19 Haziran 1924
	3. sayı	26 Haziran 1924
	4. sayı	31 Temmuz 1924
<i>Opera-Sinel/Opera-Ciné</i> (1924)	3. sayı	18 Aralık 1924
	1. sayı	16 Eylül 1925 (2. sene)
	3. sayı	30 Eylül 1925
<i>Müdhike</i> (1924)	6. sayı	21 Ekim 1925
	1. sayı	17 Kanun-i evvel 1340 (17 Aralık 1924)
	2. sayı	24 Kanun-i evvel 1340 (24 Aralık 1924)
	3. sayı	1 Kanun-i sani 1340 (1 Ocak 1924)

49 Bu liste sadece günümüze ulaşan sinema konulu dergilerden hareketle oluşturulmuştur.

<i>Film Mecmuası/Le Film</i> (1925)	4. sayı	20 Aralık 1925
	13. sayı	20 Şubat 1926
	16. sayı	24 Mart 1926
	17. sayı	31 Mart 1926
	18. sayı	7 Nisan 1926
	19 sayı	14 Nisan 1926
	1. sayı	1 Kasım 1926 (Farklı bir seri olmalı)
	2. sayı	7 Kasım 1926
	3. sayı	14 Kasım 1926
	4. sayı	21 Kasım 1926
	5. sayı	28 Kasım 1926
	3. sayı	12 Ekim 1927 (2. sene)
	5. sayı	26 Ekim 1927
	6. sayı	2 Kasım 1927
	7. sayı	9 Kasım 1927
	8. sayı	16 Kasım 1927
	14. sayı	28 Aralık 1927
	1. sayı	4 Ocak 1928 (3. sene)
	3. sayı	18 Ocak 1928
	4. sayı	25 Ocak 1928
<i>Sinema Mihveri</i> (1926)	1. sayı	11 Mart 1926
<i>Artistik-Sine/Artistic-Ciné</i> (1926)	1. sayı	4 Kasım 1926
	2. sayı	11 Kasım 1926
	3. sayı	18 Kasım 1926
	5. sayı	9 Aralık 1926
	6. sayı	16 Aralık 1926
	7. sayı	23 Aralık 1926
	8. sayı	30 Aralık 1926
	9. sayı	19 Ocak 1927
	10. sayı	26 Ocak 1927
	11. sayı	2 Şubat 1927
	13. sayı	23 Şubat 1927
	14. sayı	2 Mart 1927
	15. sayı	9 Mart 1927
	16. sayı	16 Mart 1927
	19. sayı	7 Nisan 1927
22. sayı	28 Nisan 1927	
<i>Türk Sineması/Le Ciné-Turc</i> (1927)	1. sayı	5 Mayıs 1927
	3. sayı	26 Eylül 1927
	8. sayı	2 Kasım 1927
	5. sayı	1 Mayıs 1928 (2. sene)
	26. sayı	21 Mart 1928
	27. sayı	28 Mart 1928

Türk Sineması/Cinéma-Turc (1914)⁵⁰

Erken dönem sinema ve basın tarihinin bugün için en eski sinema yayınıdır. Derginin “ilk”liğini tesbit eden Odabaşı, derginin 3 Mayıs 1914’te imtiyazı alınan Türk Sineması salonunun yayın organı olabileceğini ifade eder.⁵¹ “Sinematografa ait mevaddan bahseder ve şimdilik haftada iki defa neşrolunur gazetedir.” ifadesi ile çıkan dergi Osmanlı Türkçesi ve Fransızca olarak iki dil ve iki alfabelidir. Pazartesi ve Perşembe günleri çıkan iki yaprak, dört sayfa derginin imtiyaz sahibi ve sorumlu müdürü, R. (Raif) Mehmet’tir. Çıkış amacı şöyle aktarılır:

Şehrimizde de son zamanlarda sinemaların çoğaldığını görüyoruz. Beyoğlu’nda, İstanbul’da her gün bir yeni sinema açılıyor, hepsi de müşterisiz kalmıyor. Maatteessüf bütün bu sinemalar ecnebler tarafından açılmış, her hususta olduğu gibi bu hususta da cebimizden çıkan paralar harice gitmekte bulunmuş idi. Hiçbir Türk, hiçbir müslüman böyle bir şeyi hatırlayamamış, bir sinema açmaya teşebbüs cesaretini gösterememiş idi! Bu bir büyük noksan idi ki telafisi mutlaka lazımdı. İşte bu noksanı iki milliyetperver, müteşebbis Türk genci telafi ediyor. Sirkeci’de Alemdar Otel’ne muttasıl bir mahall-i mahsus tedarik ve bilcümle esbab-ı istirahatı tekml ediyorlar. (Türk Sineması) namını verdikleri bu sinemanın ilk hasilatını da Donanma-yı Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti’ne terk ve teberru ediyorlar.⁵²

“Türk” kelimesini kullanan ilk sinema salonu Türk Sineması hakkında pek bilgiye ulaşamaz. Sirkeci’de Tramvay Caddesi’nde Alemdar Otel’i bitişindedir. Dergideki bilgiye göre, bu salonu iki milliyetperver, müteşebbis Türk genci kurar. Salonun sahiplerinden biri H. Bey’dir. Diğerinin de *Sabah*⁵³ gazetesinde çıkan ilânın sonundaki imzadan hareketle Mecdeddin olduğu öğrenilir.

Sinematograf Ceridesi (1914)

Sinematograf Ceridesi’nin imtiyaz sahibi Mesrob Efendi, sorumlu müdürü Süleyman Tevfik (Özzorluoğlu) Bey’dir. *Sinematograf Ceridesi* sadece ismen bilinen bir dergidir. İmtiyazı alınmış olmakla birlikte derginin yayınlanıp yayınlanmadığı konusu açıklığa kavuşmuş değildir zira bugüne kadar herhangi bir sayısına ulaşamamıştır.⁵⁴

50 Gazetenin üç nüshası bulunmuştur. 1. sayısı 7 Mayıs 1914 (24 Nisan 1330), 3. sayısı 14 Mayıs 1919 (1 Mayıs 1330), 4. sayısı ise 18 Mayıs 1919 (5 Mayıs 1330) tarihlidir.

51 Odabaşı, “*Sinema Haberleri Gazetesi*”, s. 99.

52 *Türk Sineması*, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), sy. 1, s. 1. Bkz. Odabaşı, “*Türk Sineması*”, s. 335.

53 *Sabah*, 13 Mayıs 1914, s. 4. Bkz. Odabaşı, “*Türk Sineması*”, s. 330.

54 Odabaşı, “*Türk Sineması*”, s. 317.

Sinema Haberleri (1914)⁵⁵

Künye bilgilerine göre, “sinemaya ait şundan bahseder ve haftada üç defa neşrolunur gazetedir.”⁵⁶ Düzenli şekilde çıktığı varsayıldığında ilk sayısının 1914 Temmuz’unda basıldığı düşünülebilir. İmtiyaz tarihi 15 Temmuz olan derginin sahibi ve müdürü M. Kemal (Seden) Bey’dir. Yeri Babıali Caddesi’nde ve fiyatı 5 paradır. Keteon Bedrosyan Matbaası’nda basılır. Ali Efendi Sineması’nın yayın organıdır.⁵⁷ Çekilip çekilmediğine dair birçok tartışmaların ardından *Ayastefanos* filmine dair birincil kaynak düzeyindeki dergi yine Odabaşı’nın araştırmaları sayesinde araştırma dünyasına kazandırılmıştır.

Sinema (1914)⁵⁸

Haftada üç defa yayımlanan derginin günümüze ulaşan tek nüshası 5 Şubat 1915 (23 Kanun-i sani 1330) tarihli 62. sayıdır. Nüshası 10 paradır. İdari merkezi Çağaloğlu’ndadır. “Haftada üç kere neşrolunur fenni ve sinai gazetedir.”⁵⁹ ibaresi yer alır. Sinema dergisinin mesul müdürü [Aydın]⁶⁰ Cemil’dir. Üçüncü sayfadaki M. Şadi’nin dışında başka yazar kadrosuna dair başka bir bilginiz bulunmamaktadır.

Ferah/Spacious (1914)⁶¹

Bâbiâli Caddesi’ndeki Sancakyan Matbaası’nda basılır. “Tiyatro ve sinematograf ve sanayi-i nefiseden bahseder ve haftada üç defa neşrolunur gazetedir.”⁶² ibaresi yer alır. Nüshası 5 kuruştur. Kevakibizade Selahaddin Bey’in sahibi olduğu ve sorumlu yazı işleri müdürlüğünü İbrahim Halit’in yaptığı dergi 57 sayının sonunda kapanır. Günümüzde ulaşılabilen 57. sayısında Mehmet Şemseddin imzasıyla bir yazı yayınlanır.

Sinema Postası/Le Courier du Cinéma (1923)⁶³

8 Aralık 1923’te yayın hayatına başlayan derginin sahibi Nazım Hikmet’in babası Hikmet Nazım’dır. Dergide Hikmet Nazım ve başyazar Vedat Örfi’nin [Bengü] yazıları vardır. İdarehanesi Ebu Suud Caddesi Karabet Matbaası’dır. Fiyatı

55 Derginin 26 Teşrin-i sani 1330 (9 Aralık 1914) tarihli 67 sayılı tek bir nüshası bulunmaktadır.

56 *Sinema Haberleri*, 26 Teşrin-i sani 1330 (9 Aralık 1914), sy. 67, s. 1.

57 Odabaşı, “*Sinema Haberleri Gazetesi*”, s. 99.

58 Odabaşı, derginin 62. sayısının yanında 15 Teşrin-i sani, muhtemelen 27 Kasım 1914 tarihli bir başka nüshadan bir parça daha paylaşmıştır. Kapakta Muhsin Ertuğrul’un resmi vardır ve 32. sayı olduğu tahmin edilmektedir. Şehzadebaşı Müdafaa-i Milliye Sineması’nın gündüz hanımlara, gece beylere yapacağı gösterime dairdir.

59 *Sinema*, 23 Kanun-i sani 1330 (5 Şubat 1915), sy. 62, s. 1.

60 Buradaki ayın harfi birçok farklı isme gönderme yapılabileceğinden bu şekilde bırakılmıştır.

61 Sadece derginin 29 Kanun-i sani 1330 (11 Şubat 1915) tarihli 57. sayısına ulaşılabilmektedir.

62 *Ferah*, 29 Kanun-i sani 1330, (11 Şubat 1915) sy. 57, s. 1.

63 Haftalık yayımlanan derginin 15 Kanun-i evvel 1339 (15 Aralık 1923) tarihli 2., 17 Kanun-i sani 1340 (17 Ocak 1924) tarihli 6., ve 21 Şubat 1924 tarihli 8. sayısına ulaşılmıştır.

10 kuruştur. Klişesinde “Haftalık resimli sinema ve temâşâ mecmuası”⁶⁴ ibaresi yer alır. Cumhuriyet döneminin ilk sinema yayını sayılabilecek derginin ilk sekiz sayfası Osmanlı Türkçesi, diğer sekiz sayfası ise Fransızca toplam on altı sayfadır. Hem görsel açıdan hem de içerik açısından oldukça donanımlı dergi, dünyadaki sinema olayları ile gelişmeleri okuyucularına aktarma gayretiyle hareket ederken, dönemdeki ve sonrasındaki pek çok sinema dergisi için bir model oluşturur.⁶⁵

Sinema Mecmuası (1924)

Haftalık resimli sinema ve temâşâ mecmuasıdır. Bazı kaynaklarda *Sinema Postası*'nın devamı olduğu bilgisi yer alır. Sahibi ve müdürü *Sinema Postası*'nın sahibi Hikmet Nazım'dır. Başyazarı *Opera-Sine*'nin de başyazarı Vedat Örfi'dir [Bengü].⁶⁶

Sinema Rehberi (1924)⁶⁷

Derginin mesul müdürü Cemal Nadir'dir. Günlük yayınlanan dergide başka bir yazar adı yer almaz. Babıali Caddesi'nde Maarif Kütüphanesi üstündedir. “Tiyatro, spor, sinema ve saireden bahis, memleketin maruf ticaret evlerini halka tanıtan gazetedir, her gün intişar eder.”⁶⁸ ibaresi yer alır. Nüshası 1 kuruştur. “Ramazan-ı Şerife Mahsus Gazete” yazısından hareketle derginin yalnızca Ramazan'da çıkartıldığı düşünülebilir. Daha çok sinemalardaki filmlere dair ilânlar, reklâmlar, ticarethanelerin tanıtımları ve arkası yarın tarzında hikâyeler vardır.

Sinema Yıldızı (1924)⁶⁹

Müdürü Mehmet Rauf'tur. Osmanlı Türkçesi ve Fransızca olarak haftalık yayımlanan derginin ilk sayısı 12 Haziran 1924'te çıkar. Amedi Matbaası'nda basılan derginin fiyatı 5 kuruştur. Mazhar Necati, Kemalettin ve Nureddin İbrahim gibi isimler derginin yazarları arasındadır. İmzasız, tercüme makaleler de vardır. İlk sayısında K. imzası ile yazılmış “Yedinci Sanat” adlı makede derginin yayın hayatına çıkma serüveni şöyle özetlenir: “Sinemanın, memleketimizde bulunan hararetili taraftarlarını, sinemaya taparcasına sevenleri mutlu edecek, dünyadaki sinema olaylarına dair sıcağı sıcağına bilgi verecek, sinemayı, yaşayan ve yaşatan sanatkârlar ve dâhileri tanıttak bir mecmuanın yayımlanmasını uygun bulduk.”⁷⁰ Sinema tekniklerine, hilelere ve oyuncuların hayatlarına dair bilgilere, dünya ve

64 *Sinema Postası*, 21 Şubat 1340 (21 Şubat 1924), sy. 8, s. 1.

65 Özuyar, *Sinemanın Osmanlıca Serüveni*, s. 21.

66 Burçak Evren, *Başlangıcından Günümüze Türkçe Sinema Dergileri*, İstanbul: Korsan Yayın, 1993.

67 Derginin 19-25 Nisan 1924 tarihleri arasındaki 14., 15., 16., 17., 18. ve 20. sayılarına ulaşılmıştır.

68 *Sinema Rehberi*, 19 Nisan 1340 (19 Nisan 1924), sy. 1, s. 1.

69 Derginin 12 Haziran 1924 tarihli 1., 19 Haziran 1924 tarihli 2., 26 Haziran 1924 tarihli 3. ve 31 Temmuz 1924 tarihli 4. sayılarına ulaşılmıştır.

70 *Sinema Yıldızı*, 12 Haziran 1340 (12 Haziran 1924), sy. 1, s. 1.

Türkiye'deki sinemalara dair güncel gelişmelere yer verilen dergide İstanbul'daki sinemaların adları, programları ve gösterimdeki filmlerin ayrıntılı bilgileri de okuyuculara sunulur.

Opera-Sine/Opera-Ciné (1924)⁷¹

4 Kasım 1924'te yayımlanmaya başlayan dergi, Türkçe ve Fransızca şeklinde haftalık çıkar. "Opera Sineması'nın haftalık mecmuası"⁷² ibaresi yer alır. Derginin künyesine göre Opera-Sine'nin sahibi ve müdürü Opera Sineması'nın ortaklarından Osman Mazhar Bey'dir. Opera Sineması'nın tek yayını olan derginin başyazarı Vedat Örfi [Bengül]'dür. Baki Bülent ve V. F. K. diğer yazarlar arasındadır. İdarehanesi ilk sene Beyoğlu'ndaki Opera Sineması'nda iken ikinci sene Galata'da Havyar Han 73 numara olur. Ücreti 7,5 kuruş olan dergi Galata'daki L. Babuk ve Mahdumu matbaasında basılır.⁷³ İlk sayılarda Opera Sineması'nda gösterilen ve gösterilecek filmler ağırlıklı yer tutmaktadır. İlerleyen sayılarda İstanbul'daki diğer sinemaların programları ile yerli ve dünya sinemalarına dair haberlere yer verilirken, özellikle Amerikan sinemasındaki gelişmeler yakından takip edilir.

Müdhike (1924)⁷⁴

Künyesinde "Roman, Tiyatro ve Sinema Mecmuası"⁷⁵ ibaresi yer alır. İdarehanesi, Yerebatan Emniyet Sandığı Karşısında Amedi Matbaası'ndadır. Fiyatı her yerde 5 kuruştur. İstanbul'da sinema hayatına dair değiniler yanında sinema salonlarının haftalık programlarının ilânları,⁷⁶ film tanıtımları,⁷⁷ Şarlo gibi artistler hakkında⁷⁸ yazılar da vardır.

Film Mecmuası/Le Film (1925)⁷⁹

Osmanlı Türkçesi ve Fransızca yayımlanan derginin sahibi ve sorumlu müdürü E. Kemal, Başyazarı ise Ekrem Reşit'tir. J. E. imzalı bir yazar daha vardır.

71 Derginin 18 Aralık 1924 tarihli birinci senenin 3. sayısına, ikinci senenin 16 Eylül 1925 tarihli 1., 30 Eylül 1925 tarihli 3. ve 21 Ekim 1925 tarihli 6. sayısına ulaşmıştır.

72 *Opera-Sine*, 18 Kanun-i evvel 1340 (18 Aralık 1924), sy. 3, s. 1.

73 *Opera-Sine*, 16 Eylül 1341 (16 Eylül 1925), sy. 1, s. 1.

74 Derginin 17 Kanun-i evvel 1340 (17 Aralık 1924) tarihli 1., 24 Kanun-i evvel 1340 (24 Aralık 1924) tarihli 2. ve 1 Kanun-i sani 1340 (1 Ocak 1924) tarihli 3. sayısına ulaşmıştır.

75 *Müdhike*, 17 Kânun-i sani 1340 (17 Ocak 1924), sy. 3, s. 1.

76 "Şehzade Haftalık Sinema Programı", *Müdhike*, 24 Kanun-i evvel 1340 (24 Aralık 1924), sy. 2, s. 12.

77 "Bağdat Hırsızı", *Müdhike*, 17 Kanun-i evvel 1340 (17 Aralık 1924), sy. 1, s. 8-9.

78 "Şarlo'nun Hayatı", *Müdhike*, 24 Kanun-i evvel 1340 (24 Aralık 1924), sy. 2, s. 9-10.

79 Derginin 20 Aralık 1925'te 4., 20 Şubat 1926'da 13., 24 Mart 1926'da 16., 31 Mart 1926'da 17., 7 Nisan 1926'da 18., 14 Nisan 1926'da 19. sayısı yayımlandıktan sonra 1 Kasım 1926'da tekrar birinci sene ve muhtemelen ikinci seri olarak 1., 7 Kasım 1926'da 2., 14 Kasım 1926'da 3., 21 Kasım 1926'da 4., 28 Kasım 1926'da 5. ve ikinci senede 12 Ekim 1927'de 3., 26 Ekim 1927'de 5., 2 Kasım 1927'de 6., 9 Kasım 1927'de 7., 16 Kasım 1927'de 8., 28 Aralık 1927'de 14. sayıları

Künyeye göre idarehanesi ve dağıtım merkezi Şehzadebaşı'nda Milli Sinema'nın bulunduğu binadır. "Tiyatro ve sinema cereyanlarını günü gününe takip eder haftalık mecmuadır."⁸⁰ ibaresi yer alır. Dergi haftalık olarak pazar (sonra çarşamba) günleri çıkar. İkinci yılından itibaren *Film* adıyla yayımlanır ve idare ile dağıtım merkezi Beyoğlu'nda Alkazar Sineması'nın ikinci katına taşınır. Böylece derginin nüshası da beş kuruştan on kuruşa çıkar. Dergi nüshalarında dünyadan ve Türkiye'den haberler, sinema salonları ve gösterimdeki filmlerin tanıtımını yapan ilânlar büyük bir yer kaplar. Diğer önemli bir husus derginin neredeyse bütün sayılarında taşradaki sinema faaliyetlerine değinmeyi ihmal etmemesidir. Yine, ülkedeki film mümessilleri ve İstanbul'a gelen yabancı sinemacılarla yapılan röportajlar da derginin kendine has özellikleri arasında yer almaktadır.⁸¹

Sinema Mihveri (1926)⁸²

Haftalık olarak yayınlanan *Sinema Mihveri*'nin ilk sayısı 11 Mart 1926 yılında yayımlanır. Nüshası 10 kuruştur. Sahibi Cevat Rıza, mesul müdürü Necip Diri'dir. "Perşembe günleri çıkar sinema ve tiyatro mecmuasıdır."⁸³ İdarehanesi Babıali'de Cağaloğlu Yokuşu 7 numaradaki Metanet Matbaası'ndadır. Dağıtım yeri ise yine Babıali'deki Cemiyet Kütüphanesi'dir. Derginin yayın dünyasına girişi şu sözlerle dile getirilir: "*Sinema Mihveri*, memleketimizde sinema ve sahneye karşı gösterilen derin alâkadan doğmuştur ... Binaenaleyh memleketin sinema ve sahne heveskârlarına arz-ı şükran eder. *Sinema Mihveri*, herkesin gazetesidir ve onun üzerinde hiçbir şahıs veya müessesenin herhangi bir tesiri görülemeyecektir..."⁸⁴ Cevat Rıza ve Celal Enver yazarları arasındadır.

Artistik-Sine/Artistic-Ciné (1926)⁸⁵

Müdür ve sahibi Pierre Sarıyan, mesul müdürü Leon Antonyan'dır. Türkçeye tercüme edilerek perşembe günleri yayımlanır. "Haftalık ve Şark Balkan Sinema Mecmuası" ibaresi yer alır. Osmanlı Türkçesi ve Fransızca yayınlanan derginin başyazarı Antoine Paul, idare memuru Anthony P. Stoll, mütercimi Ragıp Rıfkı'dır. Diğer dergilere benzer şekilde iddialı bir çıkış yapar: "Bugüne kadar şarkta ve

ile üçüncü senede 4 Ocak 1928'de 1., 18 Ocak 1928'de 3. ve 25 Ocak 1928'deki 4. sayılarına ulaşılmıştır. İki seri arasında biçim, şekil ve içerik açısından bir fark yoktur.

80 *Film Mecmuası*, 20 Aralık 1925, sy. 4, s. 1.

81 "Film Mümessillerini Ziyaret, Birinci Mülakat – Lale Film", *Film Mecmuası*, 7 Nisan 1926, sy. 18, s. 3.

82 11 Mart 1926 tarihli 1. sayısına ulaşılmıştır.

83 *Sinema Mihveri*, 11 Mart 1926, sy. 1, s. 1.

84 "Gayemiz", *Sinema Mihveri*, 11 Mart 1926, sy. 1, s. 1.

85 *Artistik-Sine*'nin 4 Kasım 1926'da 1., 11 Kasım 1926'da 2., 18 Kasım 1926'da 3., 9 Aralık 1926'da 5., 16 Aralık 1926'da 6.; 23 Aralık 1926'da 7., 30 Aralık 1926'daki 8., 19 Ocak 1927'de 9., 26 Ocak 1927'de 10., 2 Şubat 1927'de 11., 23 Şubat 1927'deki 13., 2 Mart 1927'de 14., 9 Mart 1927'de 15., 16 Mart 1927'de 16., 7 Nisan 1927'deki 19., 28 Nisan 1927'deki 22. sayısına ulaşılmıştır.

yalnız Türkiye ile balkanlarda değil, hatta bütün dünyada sinema muhibbanını olduğu kadar film sanayii profesyonellerini alâkadar etmek gayesiyle neşr edilen ve vesait-i azime-i istihbariyeye malik bir sinema gazetesi mevcut değildi. Bu gazete bugün vücuda geldi, ismi de: *Artistik-Sine*" dir.⁸⁶ Derginin nihai hedefi kısaca şöyle açıklanır: "Kârilerimiz, müteakip nüshalarımızı okudukça, sinema hakkında şimdiye kadar edindikleri bilgileri artacak ve bu büyük sanatın bütün gavamizine vâkıf olarak iyi bir sinema müellif, münekkit ve mütehassısı olacaklardır."⁸⁷ Ayrıca Türkiye'de ve dünyada sinemaya dair olup bitenleri aktarabilecek başka dergi bulunmaması da yayın gerekçeleri arasında zikredilmektedir. Öte yandan derginin Anadolu'daki sinemaların gösterim programlarına yer vermeyi vaad etmesi de derginin dikkat çekici bir başka yanını teşkil etmektedir.

Türk Sineması/Le Ciné-Turc (1927)⁸⁸

Dergi, *Artistik-Sine*'nin idari kadrolarının yer değiştirmesiyle yayın hayatına *Türk Sineması* adıyla devam eder. "Haftalık sinema mecmuası her hafta Çarşamba günleri neşrolunur."⁸⁹ ibaresi yer alır. Mesul müdürü ve sahibi Ragıp Rıfka, müdürü Anthony Stoll, başyazarı Antoine Paul'dür. Sonra sahibi Halil Kâmil olur. Bu, derginin içerik ve görünüm açısından giderek zayıfladığı bir dönemdir. Osmanlı Türkçesi ve Fransızca yayınlanır. M. V. imzalı bir yazı vardır.

II. Sinemaya Yer Veren Çeşitli Süreli Yayınlar

A. Edebiyat-Sanat Dergileri

Dergiler her ne kadar edebî, ilmî, fennî veya sanatsal konulara ağırlık verseler de tiyatro ve sinema ile ilgili gelişmelere de bigâne kalmayarak, sayfalarında bu yeni icat veya sanata dair konulara yer verir. Örneğin *Mektep Müzesi* dergisinde bir sinematograf tanıtımı vardır: "Sinematografin esası malûm olduğu üzere bir şerit üzerine yekdiğerini müteakip alınmış fotoğrafların kemal-i süratle gözden geçmesi ve gözde levhaların değiştiği değil güya resimdeki şeylerin hareket ettiğini hissettirmesinden ibarettir."⁹⁰ Seçilen kelimeler ve anlatımdaki incelik açısından önemli bir tariftir. Sinematografin, fotoğrafların hızla gözün önünden geçmesi anlamına gelmediği, insanda resimlerin hareket ettiği ihsasını uyandıran bir alet olduğu vurgulanır. Hem tanıtım amaçlı yazılara rastlanır hem de ciddi eleştiriler okuyuculara sunulur. Dünyadaki sinema yıldızlarının hayatlarına dair bilgiler, yeni filmleri gündeme taşıma, filmlerden karelerle konularının aktarıldığı film tanıtımları, ilânlar, sinemadaki teknolojik ilerlemeler, Türk tiyatro sanatçılarının

86 *Artistik-Sine*, 4 Kasım 1926, sy. 1, s. 2.

87 *Artistik-Sine*, 4 Kasım 1926, sy. 1, s. 2.

88 5 Mayıs 1927'de 1., 26 Eylül 1927'de 3., 2 Kasım 1927'de 8., 1 Mayıs 1928'deki 5., 21 Mart 1928'de 26. ve 28 Mart 1928'de 27. sayısına ulaşılmıştır.

89 *Türk Sineması*, 5 Mayıs 1927, sy. 1, s. 1.

90 "Tünelde Sinematograf", *Mektep Müzesi*, 1 Mayıs 1929 (14 Mayıs 1913), sy. 1, s. 16.

biyografileri rastlanan yazılardır. Bu dergilerdeki yazılar için sinemayı da kendi ülküleri doğrultusunda ele aldıklarından, sinema konulu dergilerdeki içeriğe nazaran daha incelikle kaleme alındıklarının söylenmesi yanlış olmaz. Zira sinema salonlarına bağlı bir rekabet üzerinden hareket edilmesi, ayrıca okuyucu kapma telâşi dolayısıyla sinema dergilerindeki tanıtım ve reklâmların eleştirileri, derinliği perdeleyen bir yanı vardır. Yine de bu dergiler sinema konulu olmadıklarından, biçim ve yayın bilgilerinden çok içerik bilgileri üzerinden ele alınacaktır.

Temâşâ (1918)

Derginin sahibi Seyit Tahir, fahri müdürü Salih Fuat, başyazarı Hüseyin Kazım'dır. Önce haftada birle çıkmaya başlayan dergi sonra on beş günde bir ve ardından da ayda bir yayımlanır. Hayat-ı temâşâyâ hâdim, edebî, resimli gazetedir. Derginin yazarları arasında Muhsin Ertuğrul, Halide Edip, İ. Galip Arcan ve Reşat Nuri gibi dönemin edebiyat ve tiyatro dünyasının önemli isimleri sayılabilir. *Temâşâ* dergisi daha çok bir tiyatro dergisi olmasına rağmen dönemin sinemayla ilgili değerlendirmelerine de genişçe yer verir.

Dergâh (1921)

Cumhuriyet dönemi Türk şiirinin ilk kuşaklarını etkilemiş aylık bir yayın organıdır. Dergide şiir, makale, tenkit, tiyatro, musahabe, edebiyat tarihi, dil, musiki, felsefe, hâl tercümesi, hikâye, mimari konularında telif ve tercüme yazılar yayımlanır. Mesul müdürü daha sonra Özön soyadını alacak olan Mustafa Nihad'dır. Yahya Kemal, mecmuanın başyazarı gibi görünmekle birlikte Halide Edip, Yakup Kadri, Mustafa Şekip, Ahmet Haşim, Abdülhak Şinasi ve Ziya Gökalp de derginin yazarları arasındadır. Elde ettiği itibarı daha çok Anadoluçuluğu, sanat ve edebiyatta millilik ilkesine bağlılığıyla kazanır. Dergi, yayınlandığı dönemde sanat, düşünce ve tarih noktasında önemli bir boşluğu doldurur.

Yarın (1921)

Müdürü ve başyazarı Suphi Nuri'dir. Haftalık, ilmî, edebî, içtimai ve resimli bir mecmuadır. Cevdet Reşit, Selim Nüzhet, Halide Edip Adıvar, İbrahim Necmi gibi isimler yazarları arasındadır. Dergide "Çiçekler ve Sinema"⁹¹ gibi çok spesifik konulara değinildiği gibi Cevdet Reşit'in dizi hâlindeki "Sinema Hakkında Notlar"⁹² yazısı genel bir gözlem niteliği de taşır.

91 "Çiçekler ve Sinema", *Yarın*, 13 Teşrin-i evvel 1337 (13 Ekim 1921), sy. 1, s. 11.

92 Cevdet Reşit, "Sinema Hakkında Notlar 1", *Yarın*, 1 Aralık 1921, sy. 8, s. 12; Cevdet Reşit, "Sinema Hakkında Notlar 2", *Yarın*, 8 Aralık 1921, sy. 9, s. 12-13; a.mlf., "Sinema Hakkında Notlar 3", *Yarın*, 8 Aralık 1921, sy. 10, s. 12; a.mlf., "Sinema Hakkında Notlar 4", *Yarın*, 29 Aralık 1921, sy. 11, s. 8, 11; a.mlf., "Sinema Hakkında Notlar 5", *Yarın*, 12 Ocak 1922, sy. 13, s. 13-14.

Resimli Hafta (1924)

Mehmet Zekeriya tarafından perşembe günleri çıkarılan haftalık dergidir. Ramazan ayında perşembe günlerine ek olarak pazartesi günleri de çıkarılır. Halka inebilen ve halkın içinden yazar ve aydınların bulunduğu bir dergi olmayı hedefler.⁹³ Dergide sinema ilânları,⁹⁴ sinemadaki hileler,⁹⁵ sinemadaki yeni keşifler⁹⁶ ve çocukları da sinemaya davet eden⁹⁷ yazılar yer alır.

Resimli Perşembe (1925)

Sahipleri Zekeriya ile karısı Sabiha Sertel'dir. Fakat 90. sayıya kadar derginin kapağında sahibi Nebizade Hamdi'dir. Ahmed Rasim, Nahid Sırrı Örik, Münire Handan, Vasfi Samim, Vâlâ Nurettin gibi isimler yazarları arasındadır. *Resimli Ay* dergisinin bir kolu şeklinde görülebilir.⁹⁸ Derginin sinema yazıları ve haberleri daha ziyade sinemaya ilgi duyan ve ona dair yeni gelişmeleri yakından takip eden sinema heveskârlarına seslenir. Sinema artisti olmak isteyenler için⁹⁹ sinema okulundaki derslerin işleyiş süreçlerinden bahseder ve artık çabalamadan sinema artisti olunamayacağını ifade ederek Türk gençlerini bu konuda bilinçlendirir. Sinemacılığın iyi ve kötü yönleri aktarılır,¹⁰⁰ yeni keşifler duyurulur.¹⁰¹ Fotoğraflarla sahnede oynayan yapay kadın keşfi tanıtılırken, bir yandan artık insanın makineleştiği vurgusu da yapılır. Sesli sinemaya dair oldukça yazı vardır.¹⁰² Müzik yarışmalarının ardından kazananlar okurlara tanıtılır.¹⁰³ Sinemadaki

93 Lokman Akgün, "Resimli Hafta Dergisi: İnceleme, Tahlili Fihrist, Seçme Yazılar", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi, 2017, s. 2.

94 "Elhamra Sineması", *Resimli Hafta*, 1 Kanun-i sani 1340 (1 Ocak 1924), sy. 18, s. 7; "Mısırhoğlu Halk Sineması", *Resimli Hafta*, 23 Teşrin-i evvel 1340 (23 Ekim 1924), sy. 8, s. 7.

95 "Sinemada Yangını Nasıl Yaparlar?", *Resimli Hafta*, 13 Nisan 1925, sy. 35, s. 2.

96 "Konuşan Sinema Yapıyorlar. Yakında Sinemada Hem Oyun Seyredeceğiz Hem de Aktörleri İşticeğiz", *Resimli Hafta*, 19 Şubat 1925, sy. 25, s. 3; "Sinema Sayesinde Hastanede Hastanıza Yapılan Ameliyatı Takip Edebilirsiniz", *Resimli Hafta*, 5 Mart 1925, sy. 27, s. 8.

97 "Çocukları Sinemaya Davet Ediyoruz", *Resimli Hafta*, 26 Şubat 1925, sy. 26, s. 7.

98 Hülya Top, "Resimli Perşembe Dergisi İnceleme -Tahlilli İndeks- Seçme Metinler", Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2013, s. 16.

99 "Sinema Artisti Olmak İsteyen Hevesliler Bu Makaleyi Okuyunuz", *Resimli Perşembe*, 31 Mayıs 1928, sy. 158, s. 6; "Sinema Artisti Olmak için", *Resimli Perşembe*, 5 Temmuz 1928, sy. 163, s. 7.

100 "İyi ve Kötü Tarafları", *Resimli Perşembe*, 22 Eylül 1927, sy. 122, s. 9.

101 "Almanya'da Bir Sinema Âleminde Büyük Alâka Uyandıran Yeni Bir Keşif: Sahnede Oynayan Suni Kadın", *Resimli Perşembe*, 16 Aralık 1926, sy. 82, s. 8.

102 "Konuşan Sinema Artık Tatbik Sahnesine Geçebilecek Derecede Tekmil Etmıştır", *Resimli Perşembe*, 31 Mart 1927, sy. 97, s. 3; "Konuşan Sinemayı Nasıl Yapıyorlar?", *Resimli Perşembe*, 31 Ocak 1929, sy. 193, s. 4-5; "Tam Manasıyla Konuşan Sinema Ne Vakit Seyredeceğiz?", *Resimli Perşembe*, 23 Haziran 1927, sy. 109, s. 10.

103 "Sinema Müziği Müsabakasını Kazanan Bahtiyar İnsanı Tanımak İster misiniz?", *Resimli Perşembe*, 17 Mayıs 1928, sy. 156, s. 3.

hileler ve oyuncuların rolleri uğruna yaşadıkları tehlikeler konu edilir.¹⁰⁴ Telefonlu sinema makinesi yani telefotografiyle başka ülkeden gösterileri uzaktan izleme imkânından bahsedilir.¹⁰⁵

Tiyatro ve Musiki (1928)

Sahibi Mazhar Fevzi Bey, yazı müdürü Mehmet Gayur'dur. "Musikiden, temâşâdan, sinemadan bâhis haftalık gazete"¹⁰⁶ ibaresi yer alır. Hakkı Suha, Refik Ahmet, Hafi Kadri ve Rauf Yekta gibi isimler yazarları arasındadır. Sinema yıldızlarına dair bilgiler, sinema salonlarının ilânları, tanınmış sanatçı ve yönetmenlerin biyografileri,¹⁰⁷ sinema romanları yer aldığı gibi farklı ülkelerdeki sinema faaliyetlerine dair yazılar da vardır.

B. Magazin Dergileri

Magazin dergileri okuyuculara kültürden siyasete, kadın ve güzellikten eğlenceli, ödüllü yarışmalara kadar birçok alanda yazılar sunmaktadır. Bu dergileri magazinleştiren de bu yönleridir.¹⁰⁸ Süsten moda, adab-ı muâşeret, sağlık, vücut ve çocuk bakımı, jimnastik, müzik, dans, tiyatro, güzellik, kadınlık, annelik ve kadın-erkek ilişkileri, feminizme dair röportajların yanı sıra sinema,¹⁰⁹ ilânlar ve sinema artist müsabakalarına¹¹⁰ yönelik magazinsel içerikler söz konusudur. Dergilerdeki ilânlar, şehirde yer alan sinemaların sayısının öğrenilmesi ve bu faaliyetlere dair istatistikî bilgilere ulaşılması açısından önem taşır. Bu dergilerin birincil hedefi kadınlardır. Sinemanın ve sinema dergilerinin yanında bu tarz dergiler kadının dönüşümünün seyrinin incelenmesinde de bir veri deposudur. "Elhamra sinemalarında Paris'in Son Modası" başlığıyla kadın okuyucularını filmleri görmeleri için Elhamra sinemasına davet eder.¹¹¹ Bu yıllarda sinema, değişen modayı izleyen Cumhuriyet kadınları için canlı bir modeldir.

104 "Sinemacılığın Gözlerimizi Aldatan Hileleri", *Resimli Perşembe*, 9 Temmuz 1925, sy. 7, s. 3; "Sinemalarda Gördüğünüz Güzel Aktrisler, Rollerini için Hayatlarını Nasıl Tehlikeye Koyarlar", *Resimli Perşembe*, 24 Aralık 1925, sy. 31, s. 3.

105 "Telefonla Sinema Gösteriyorlar", *Resimli Perşembe*, 7 Haziran 1928, sy. 159, s. 3; "Telsizle Sinema Göstericileri Telsiz Telefonda Eşhası Perdeye Aks Ettireceklerini Söylüyorlar", *Resimli Perşembe*, 11 Şubat 1926, sy. 38, s. 3.

106 *Tiyatro ve Musiki*, 19 Ocak 1928, sy. 1, s. 1.

107 Refik Ahmet, "Sahne Sanatkarlarımızın Hayatı: Ertuğrul Muhsin Nasıl Yetiştirdi, Ne Yaptı?", *Tiyatro ve Musiki*, 2 Şubat 1928, sy. 4, s. 3; a.mlf., "Raşit Rıza Bey Nasıl Aktör Oldu?", *Tiyatro ve Musiki*, 16 Şubat 1928, sy. 5, s. 4; a.mlf., "Sahnenin Sanatkar Kahkahası: Şadi Bey", *Tiyatro ve Musiki*, 26 Şubat 1928, sy. 6, s. 6.

108 Mehtap Kaya, "Atatürk Dönemi Magazin Dergiciliği ve Sosyo Kültürel Dönüşüme Etkisi", Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2014, s. 3.

109 "Sinemacılık Âleminde Büyük Bir İnkılâp: Sesli Sinema", *Arkadaş*, 7 Kasım 1928, sy. 20, s. 7.

110 "Sinema Artistleri: Bunlar İlah veya İlahe Midir?", *Asri Türkiye*, 1 Nisan 1926, sy. 2, s. 17-19.

111 "Elhamra Sinemalarında Paris'in Son Modası", *Süs*, 15 Eylül 1923 (15 Eylül 1923), sy. 14, s. 16.

Süs (1923)

Derginin sahibi ve başyazarı Mehmet Rauf'tur, sorumlu müdürü ise 13. sayıya değin Hüseyin Remzi'dir. "Haftalık edebi hanım mecmuası, gayesi tarzı ve kıyafeti, bilhassa kalbi ve dimağı tezyin etmektir."¹¹² ibaresi yer alır. İçeriğinde her türden yazıya rastlanan dergide filmlere dair tavsiyeler dikkat çeker. Yeni filmlere dair tanıtımlar,¹¹³ reklâm ve ilânlar büyük yer kaplar. Örneğin sinema filmlerinin tercümesinin yapıldığına dair ilân vardır.¹¹⁴ Elhamra sinemasının açılışına¹¹⁵ değinilir ve Elhamra gibi diğer sinemalarda da gösterilecek filmlerin tanıtımları yapılır. Sinema salonlarına dair de bilgilendirmeler vardır.¹¹⁶

Yıldız (1924)

Derginin ilk 10 sayısında mesul müdür Talat Mithat Hemşeri'dir, sonrasında imtiyaz sahibi Sedat Simavi mesul müdür olur. Abidin Daver, Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Behçet Kemal Çağlar, Cemal Zeki Ün, Enis Behiç Koryürek, Ercüment Ekrem Talu, Faruk Nafiz Çamlıbel, Fatma Cafer, Peyami Safa, Süleyman Nazif gibi isimler yazarları arasındadır.¹¹⁷ "Her ayın ilk günü neşrolunur, her şeyden bahseder, aylık resimli, aile ve salon mecmuasıdır."¹¹⁸ ibaresi yer alır. Sinema, tiyatro ve müzik alanlarında yazılan yazılarda dünyadaki gelişmeler dergi okuyucuları için takip edilir, artist olmak isteyen Türk kadınları için önerilerde bulunulur. Birçok konunun ele alındığı dergide sinema ilânları, sinema yıldızları,¹¹⁹ sinemacılığın tarihine dair yazılar yer aldığı gibi sinema yıldızı olmak için yapılması gerekenlerin sıralandığı yazılar da vardır.¹²⁰ "Sinemacılık Neydi? Ne Oldu? Ne Olacak?" yazısında sinemaya dair hedefler ifade edilir: "(*Yıldız*) her ay bu sahifesini sinema bahislerine tahsis etmeye karar vermiştir. Bu sahifedeki musahabeler sinemacılık âleminin en canlı mevzularını tespit edeceği gibi resimleriyle de kârilerine doğru bir fikir vermeye çalışacaktır. Sinemacılık bahislerine girmeden evvel kârilerimize biraz sinemacılığın dünkü şeklinden bahsetmeyi lüzumlu addediyoruz."¹²¹

112 *Süs*, 29 Haziran 1339 (29 Haziran 1923), sy. 1, s. 1.

113 "Sinema Âleminde: Kemal Film'in Yeni Eseri Kız Kulesi Faciası", *Süs*, 21 Temmuz 1339 (21 Temmuz 1923), sy. 6, s. 7.

114 "Tercüme Merkez İdarehanesi", *Süs*, 20 Teşrin-i evvel 1339 (20 Ekim 1923), sy. 19, s. 2.

115 *Süs*, 29 Eylül 1339 (29 Eylül 1923), sy. 16, s. 1.

116 *Süs*, 29 Mart 1340 (29 Mart 1924), sy. 42, s. 2.

117 Keziban Biçer, "Yıldız Dergisi Tasnif ve Edebî Metinlerin İncelenmesi", Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, 2018, s. 26, 31.

118 *Yıldız*, 1 Eylül 1340 (1 Eylül 1924), sy. 1, s. 1.

119 "Güzel Filmler Serisinden: Ateş Pola Negri", *Yıldız*, 30 Teşrin-i sani 1340 (30 Kasım 1924), sy. 4, s. 2.

120 Bedî Vahdet, "Artist Olmak için Birinci Şart Nedir?", *Yıldız*, 1 Aralık 1925, sy. 16, s. 2-4.

121 "Sinemacılık Neydi? Ne Oldu? Ne Olacak?", *Yıldız*, 1 Teşrin-i evvel 1340 (1 Ekim 1924), sy. 2, s. 2.

C. Mizah Dergileri

Ay Dede, Alay, Mehtap, Âyine gibi mizah dergilerinde birçok ilân veya kısa fıkra tarzı yazılar yer alır. Bu ilânların içeriğini, çoğu mizahi bir üslupla ele alınan eserlerin tanıtımı, sinema, tiyatro gibi konular oluşturur.¹²² Sinema reklâmları,¹²³ haberleri ve karikatürler¹²⁴ vardır. Ayrıca bunun yanında sinema tarihiyle ilgili düz yazılar¹²⁵ ve bazı makalelere de rastlanır.¹²⁶ Meşrutiyet'in ilânının ardından sinema da hızla yayılan mizah basınında kendine yer bulur.¹²⁷

Âyine (1921)

Eşref Nesip tarafından haftalık yayımlanır. “Perşembe günleri intişar eder müstakilü'l-efkâr mizah gazetesidir.” ibaresi yer alır.¹²⁸ Mahlasın bolca kullanıldığı dergide Yusuf Ziya, Faruk Nafiz, Osman Cemal, Neyzen Tevfik, Ahmet Rasim, Ercüment Ekrem gibi yazarlar vardır. İmzasız bir edebiyat ile sinema karşılaştırmasında¹²⁹ yazar, Yakup Kadri'nin İkdam'da neşrettiği bir makalede kullandığı “Edebiyat-ı Cedide o kadar zayıf ve usaresiz bir cereyan idi ki sinema çıkar çıkmaz ortadan kayboluverdi. Ahali bütün edebi zevklerini şimdi bu perdeler üzerinde tatmin ediyor.” cümlelerini aktararak kendisinin bu tesbitlere katılmadığını ve sebeplerini izah eder, Yakup Kadri'yi eleştirir.¹³⁰

Aydede (1922)

Refik Halit Karay tarafından yayımlanır. “Pazartesi ve perşembe günleri neşrolunur mizah gazetesini” ibaresi yer alır.¹³¹ “Fukaraperver Sinemasında” adlı kısa yazıda kendisine bileti soran kontrol memuruna gencin verdiği “Param yok ki bilet alayım!.. Burası fakara menfaatine değil mi? Bayram ertesi hesap görürken bize on kuruş eksik verirsiniz, ödeşiriz.” cevabı olaya nüktedan yaklaşım örneğidir.¹³² Her ne kadar nükte de olsa gencin parası olmadığı hâlde sinema izleme isteğinin ne derece baskın geldiği dikkat çeker.

122 Özlem Coşkuner, “Ay Dede Mizah Dergisi'nin İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, 2007, s. 95.

123 *Alay*, 13 Mart 1336 (13 Mart 1920), sy. 10, s. 7.

124 *Âyine*, 24 Mayıs 1338 (24 Mayıs 1922), sy. 40, s. 2.

125 “Sinemanın Tarihi”, *Mehtap*, 25 Ocak 1928, sy. 1, s. 18.

126 Aydan Ener Su, “1900-1928 Yılları Arası Mizah Gazete ve Dergilerinin İncelenmesi”, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2017, s. 432, 457.

127 Odabaşı, *Milli Sinema*, s. 110.

128 *Âyine*, 18 Ağustos 1337 (30 Kasım 1920), sy. 1, s. 1.

129 “Edebiyat ve Sinema”, *Âyine*, 13 Haziran 1338 (13 Haziran 1922), sy. 43, s. 2.

130 Mehmet Erdoğan, “Âyine Dergisi'nin İnceleme ve İndeksi (Seçme Metinler)”, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, 2014, s. 292.

131 *Aydede*, 5 Kanun-i sani 1338 (2 Ocak 1922), sy. 1, s. 1.

132 “Fukaraperver Sinemasında”, *Aydede*, 9 Mayıs 1338 (9 Mayıs 1922), sy. 38, s. 4.

D. Çocuk Dergileri

Bu dönem dergilerde çocukların sosyal, kültürel ve duygusal açıdan gelişmelerine katkı sağlamak amaçlandığı gibi, ebeveynleri de bu konularda bilinçlendirmenin hedeflendiği de ifade edilebilir.¹³³ *Çocuk Dünyası*, *Türk Çocuğu*, *Mektepliler Âlemi*, *Çocuk Dünyası* gibi dergilerde sinema, bir teknoloji harikası şeklinde aktarılır ve çocuklar yeni gelişmelerden haberdar edilir. Dergilerde gösterimdeki filmlerin reklâmlarına yer verilmeyle birlikte kimi durumlarda iyi bir sıhate sahip olmak için tiyatro, sinema gibi kapalı mekânlara girmemelerinin salık verildiği de olur. Filmlerse daha çok milli duyguların şekillendirilmesinde bir propaganda aracıdır.¹³⁴ Bazı örnekler verilecek olursa *Talebe Defteri*'nde çocuklara oyuncak sinematograf yapımı sunulur ve kendilerinin de büyük sinemalardakine benzer şekilde bu icadın nasıl bir şey olduğunu tasavvur edebilecekleri bir imkân sağlanır.¹³⁵ *Çocuk Duygusu*'nda savaş esnasında Osmanlı askerlerine ait görüntüler, milli bir nesil oluşturması beklenen çocuklarda vatan duygusunun yerleştirilmesine yöneliktir.¹³⁶ Zira çocuklar üzerinde filmlerin tesiri büyüktür. *Yeni Yol* dergisindeki "Korkunç Ormanlarda" hikâyesinde Osman, Seyfi ve Bekir adlı üç kafadar sinemada seyrettikleri bir filmde etkilenerek avcı olmaya karar verirler.¹³⁷

Sevimli Mecmua'da "Meccanen Sinema" başlıklı çocukları sinemaya alıştırma amaçlı ücretsiz sinema faaliyetleri düzenlendiğine dair ilân vardır: "Bu haftadan itibaren ayda iki defa karilerimize meccanen sinema vereceğiz. Birinci sinemamız yarın Şehzadebaşı'nda Milli Sinema'da verilecektir. Sinema saat dokuz buçukta başlayacaktır. Bütün karilerimiz davetlidir. Geliniz görünüz. Para almıyoruz. Kupon istemiyoruz. Arkadaşlarınızı getiriniz."¹³⁸ Ayrıca çocuk dergilerinin yanında öğretmen dergilerinde de çocuklar ve sinema konusu ele alınır. *Muallim* dergisinde¹³⁹ Şakir Ahmet'in kaleme aldığı yazılarda çocukların yeniye seven ruhları için eğitimde eski, sıkıcı yöntemlerin değil sinematograf kullanımının artık bir mecburiyet haline geldiği ifade edilir. Yine aynı dergide "Milli Sinema"¹⁴⁰ adıyla yayınlanan yazıda Müdafaa-i Milliye Cemiyeti'nin çalışmaları övülür, ardından öncelikle çocuk sinemasına ağırlık verilerek son dönemde yabancı filmlerin tahribatının

133 Kaya Özakgün, "Türkiye'de 1928-1938 Yılları Arasında Yayınlanan Çocuk Dergileri", *Sbf Basın ve Yayın Yüksek Okulu Yıllığı*, 1981, s. 206-212.

134 *Musavver Çocuk Postası*, 31 Kanun-i evvel 1339 (31 Aralık 1923), sy. 18, s. 7.

135 "Oyuncak Sinematograf", *Talebe Defteri*, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), sy. 26, s. 429.

136 Özde Çeliktemel-Thomen, "Çocuklar ve Kadınlar: Geç Osmanlı Döneminde Sinema Hakkında Bir Mütalâa", *Alternatif Politika*, "Sinema Özel Sayısı", Mayıs 2016, s. 9.

137 H. Basri, "Korkunç Ormanlarda", *Yeni Yol*, 1 Kanun-i sani 1340 (1 Ocak 1924), sy. 57, s. 519-521.

138 "Meccanen Sinema", *Sevimli Mecmua*, 12 Şubat 1925, sy. 4, s. 56.

139 Şakir Ahmet, "Tedisatta Sinematograf", *Muallim*, 15 Temmuz 1332 (15 Temmuz 1916), sy. 1, s. 13-17.

140 "Milli Sinema", *Muallim*, 15 Teşrin-i sani 1333 (15 Kasım 1917), sy. 16, s. 584.

önüne geçilmesinin ne derece yerinde olacağı meselesi vurgulanır. *Muallimler Birliği* dergisinde de “Çocuklar ve Sinema”¹⁴¹ başlığı altında Kırklareli milletvekili Fuat Bey’in 16 yaşından küçük çocukların sinemaya gitmelerinin yasaklanmasına, filmlerin kontrolden geçmeden çocuklara izlettirilmemesine dair dilekçesine, hazırlanan layihaya, dahiliye ve adliye encümeni mazbatalarına yer verilir. Kendi yaşlarına uygun olmayan filmleri vakitli vakitsiz seyretmelerinin çocuklarda sinir ve ahlâk zafiyetine sebep olduğu, dünya savaşının ardından bunun iyice arttığı ve çocukları bir servet olarak gören milletlerin buna çare aradıkları vurgulanarak sinema yasasının gerekliliği üzerinde durulmuştur.

Resimli Dünya (1924)

Orhan Seyfi Orhon’un yönetiminde çıkar. “Haftalık fenni, edebi, terbiyevi, mizahi çocuk gazetesi, Perşembe günler neşrolunur.” ibaresi yer alır. Bol resimli ve karikatürlü bir çocuk dergisidir. Kapak resimleri, karikatürleri ve sloganları ilgi çekicidir. Çocuk artistlere ve filmlere dair bilgiler vardır.¹⁴² Amerika’daki film şartlarının uzunluğu, oradaki sinema sanatçılarının aldığı ücretler, kaç sinema salonu olduğu ve hasılatlarına yer verilir.¹⁴³ Birçok kitaba ruh ihsan eden sinema kitapçıkların ekmeğine bal süren sanat şeklinde takdim edilir.¹⁴⁴ Sinemaya dair teknik gelişmeler de derginin yoğunlaştığı alanlardan bir başkasını teşkil etmektedir.¹⁴⁵

Sevimli Mecmua (1925)

Sahibi Mehmet Zekeriya, başyazarı Sabiha Zekeriya’dır. On birinci sayıdan itibaren derginin müdürü Zeki Cemal olur. Son iki sayıda derginin sahibi Nebizade Hamdi’dir. Çocuklarla resimden kompozisyona, basit telsiz telefon yaptırmaya ve ücretsiz sinemaya davet etmeye kadar birçok farklı etkinlik düzenler.¹⁴⁶ Sordduğu bilmeceyi bilenlere küçük bir sinema makinesi hediye eder.¹⁴⁷ Çocuk artistlerden bahseder.¹⁴⁸

141 “Çocuklar ve Sinema”, *Muallimler Birliği*, 28 Şubat 1927, sy. 21, s. 938-941.

142 “Sinemada Çocuk Artistler”, *Resimli Dünya*, 15 Ocak 1925, sy. 7, s. 3.

143 “Sinema Memleketi”, *Resimli Dünya*, 12 Mart 1925, sy. 15, s. 7.

144 “Sinema ve Kitapçılık”, *Resimli Dünya*, 19 Şubat 1925, sy. 12, s. 6.

145 “Emsalsiz Bir Sinema Cambazının Uçan Bir Tayyare Üzerinde İcra Ettiği Marifetler”, *Resimli Dünya*, 28 Mayıs 1925, sy. 5, s. 6; “Ka’r-ı Deryada Sinema”, *Resimli Dünya*, 15 Eylül 1925, sy. 13, s. 3; “Telsiz Telgraflı Sinema”, *Resimli Dünya*, 15 Eylül 1925, sy. 13, s. 14.

146 Erhan Akdağ, “Sevimli Mecmua Adlı Çocuk Dergisi (Çeviriyazı, İnceleme)”, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, 2012, s. 29.

147 “Değirmencinin Çuvalları Yeni Bilmecemiz”, *Sevimli Mecmua*, 12 Şubat 1925, sy. 4, s. 1.

148 “Başka Milletlerin Çocukları Ne Yapıyorlar? Sanatkar Çocuklar”, *Sevimli Mecmua*, 12 Şubat 1925, sy. 4, s. 51.

III. İçeriklerinden Hareketle Süreli Yayınlarla Bakış

A. Sinemanın Tarihi

Erken dönem süreli yayınlarda sinemanın okuyuculara tanıtılması veya benimsetilmesi amacıyla onun icat edilme süreci, bu süreçte kimlerin bu icat üzerinde bir katkısı bulunduğu, sinemanın sanat olup olmadığı gibi konular işlenir. Hatta mevzu teknik terimler kullanılmaktan çekinmeden aktarılır. Muhatap aldığı hedef kitle seyircilerden çok entelektüel zihinler gibidir. Sessiz, bir pantomimden farksız görülerek küçümsenen sinemanın sesine kavuşma süreci de etkin bir şekilde dergiler tarafından takip edilir ve okurlar bu hususta bilgilendirilir.

Konuşan sinemayı teşkil eden başlıca kısım gramofon ve sinema makinesidir. Bu iki makinenin yekdiğeriyle muntazaman işlemesini temin için üçüncü bir motor vaz olunmuştur ki bunun sayesinde ileri veya geri kalan sinema makinesini gramofona göre ayar etmek kâbil oluyor. Herhangi bir salonda bu tesisatı yapmak için evvelâ operatörün dairesinde sinema makinesi ve motordan başka bir de [nâzım motor] bulunmalıdır.¹⁴⁹

Resimli Hafta'da çıkan konuşan sinemalara dair yazıda da sinemanın uzakları yakın etmesinden, cahil topluluk diye bir şey kalmayacağından dem vurulur ve sinemanın sesle birlikte önünün alınmaz bir deha hâline geleceği ifade edilir:

Sinema henüz bu noksanıyla bu kadar rağbet görür ve sinema aktörleri bu kadar para kazanırsa, sinema ile beraber ses de nakledildiği zaman bu asri tiyatronun kazanacağı ehemmiyeti kolaylıkla takdir edebilirsiniz. O vakit sinema, hem tiyatro, hem vodvil, hem mektep, hem müze, hülâsa her şey olacaktır.¹⁵⁰

Sinemanın ortaya çıkışından ve Lumière Kardeşler'in bundaki rolünden bahsedilen, sinemanın daha çok Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra geliştiğine değinen yazılar bu bağlamda önemli başlıklardan birini teşkil eder.¹⁵¹ *Sinema Postası*'ndaki "Sinemayı Kim İcat Etti?" yazısı, sinemanın icadı için herkes her ne kadar Lumière Kardeşler'i zikretse de aslında her ülke için bu sorunun cevabının değiştiği gerçeğiyle başlar. Sinema aletlerinin icadı, ondan öncesinde Çin'e gönderme yapılan Karagöz'ün varlığı vs. gibi konulara değinerek sinemanın kısa sürede muhteşem bir gelişme gösterdiği belirtilir.¹⁵² Sinemayı tiyatro üzerinden değil, Karagöz'ün

149 Lucien Fournier, "Konuşan Sinemalar", *Sinema Postası*, 17 Kanun-i sani 1339 (17 Ocak 1923), sy. 6, s. 13.

150 "Konuşan Sinema Yapıyorlar. Yakında Sinemada Hem Oyun Seyredeceğiz Hem de Aktörleri İşiteceğiz", *Resimli Hafta*, 19 Şubat 1925, sy. 25, s. 3.

151 "Sinemacılık Ne İdi? Ne Oldu? Ne Olacak?", *Yıldız*, 1 Teşrin-i evvel 1340 (1 Ekim 1924), sy. 2, s. 2.

152 "Sinemayı Kim İcat Etti?", *Sinema Postası*, 10 Kanun-i evvel 1339 (10 Aralık 1923), sy. 2, s. 4.

hayal perdesinin bir devamı şeklinde ele alır. Sinemanın vergilendirilmesi meselesinde rastlanılan bir belgede de bu konuya şöyle değinilir:

Hâlbuki sinematograf tiyatro olmadığı gibi sâir oyun kumpanyalarından da ma'dud değildir. Zira: Tiyatro eşhâs-ı müteaddide tarafından teşhis olunduğu cihetle bir kumpanyadır. Sâir oyun kumpanyaları da böyle eşhas-ı müteaddide tarafından icra ediliyor. Sinematograf ise şahs-ı vâhid tarafından aks-i ziya ile irâe olunur hayal kabilindedir. Hayale ise oyun kumpanyası denilmez. Keza sinematografa da oyun kumpanyası veya tiyatro denilemez.¹⁵³

İnsan tasavvuruyla benzerlik gösteren sinema şeridinin insan ruhundaki tesirlerine de değinilir:

Bazen bir tarih kitabı mütalâa ederken insanın fikri maziye dalar ve o kadar derin bir ezeliyete müstağrak bulunur ki oralarda gördüğü sevdiği âsâr-ı atika hazinelerini, meclubu bulunduğu sanayi-i nefise levhalarını, ruhunu en ziyade okşayan menâzır-ı tabiiye bedialarını hep fikren müşahede eder. Lâkin muntazam bir sahne üzerinde, mükemmel bir sinema şeridinin temsil ettiği hakiki manzarayı reyü'l-ayn görünce tetebbuâtı büyür. Müktesebatı tekerrür eder. Ruhunda başka bir inşirah hasil olur.¹⁵⁴

Resimli Dünya'da "Sinemada Beyaz Bir Perde Üzerinde Gördüğünüz Resimler Nasıl Canlanıyor?" yazısında sinemanın hangi aşamalardan geçerek gözlerimizin önünde bir hayale dönüştüğünü teknik terimler ve resimlerle aktarır; sinemayı gramofonla kıyaslar. Aslında vurgulanan ses veya görüntünün artık kalıcı hale gelebilmiş olmasıdır.

Bugün gramofon nasıl fani bir insan hançeresinden çıkan bir sadayı madeni plaklar üzerine tespit etmek ve lede'l-hâce o sadayı yüz sene sonra aynı ahenk ve eda ile tekrar etmek imkânını bahşetmiş ise sinema da bugün karşımızda koşup oynadığımız, gülüp ağladığımız gördüğümüz bir insanın bu hareketini bundan yüz sene sonra gözlerimiz önünde canlandırmak çaresini bulmuştur.¹⁵⁵

B. Sinema Salonları ve İlânlar

Dergilerde duyuru, ilân ve reklâm önemli bir yer tutar. Hatta *Sinema Rehberi* dergisinde yazıdan çok ilân vardır. Sinemanın ticari yönü açısından bu pazarda veya rekabette her okuyucusuna kucak açan bir görünüm sergilenir, sinema

153 BOA, DH.İ.UM, 94/5, 72-5, 1330 B 23 (8 Haziran 1912).

154 "Sinematograf Hakkında Mülâhazat", *Sinema*, 23 Kanun-i sani 1330 (5 Şubat 1915), sy. 62, s. 1, 23.

155 "Sinemada Beyaz Bir Perde Üzerinde Gördüğünüz Resimler Nasıl Canlanıyor?", *Resimli Dünya*, 18 Haziran 1925, sy. 8, s. 5.

işletmeciliği teşvik edilir. “Her türlü işin özü ve özellikle sinema reklâmıdır. Reklâm ve duyuru olmadan, her bir girişim eksik kalır ve en değerli ve dokunaklı filmler reklâm ve duyuru yapılmazsa israf olur.”¹⁵⁶

Sadece film ve salon isimleri “Gelecek hafta *Asri Bir Madam Dubari [du Barry]* Opera Sineması’nda”¹⁵⁷ gibi kısa ilânlar şeklinde yer aldığı gibi “Bazı İstanbul Sinemaları” ilânındaki gibi daha ayrıntılı şekilde o şehirdeki salonlar ve filmleri de seyirciye, okuyucuya tanıtılır. Bu tür ilânlarda haftanın filmleri hakkında bilgiler verilirken hem sinema salonlarını tanıtıcı, hem gidilesi bir yer olarak özendirici bir üslup kullanılır. Bu noktada dergilerin, salonların bir yayını olduğu da unutulmamalıdır. Bu, işletmelerinin devamı için de gereklidir. *Ali Efendi Sineması*: “Her hafta program değişir. Gündüz ikide ve dörtte, geceleri on buçukta. Kanlı Mirat ve Avrupa Beyi – İki sergüzeşt filmi beraber devam etmektedir.” *Millet Sineması*: “Geniş ve rahat olması itibarıyla yaz mevsiminde gidilecek en iyi sinemadır. Her gün iki matine - geceleri on buçukta en yüksek sanatçıların eserleri gösterilir. Haftada iki defa program değişir.” *Milli Sinema Şehzadebaşı*: “Tertibat ve teşkilatı ile tamamen sinema için yapılmış güzel bir müessese olan bu Milli Sinema’yı bütün kâriyelerimize tavsiye ederiz. Mevsimin en parlak eserlerini bilhassa sergüzeşt dramalarını muvaffakiyetle gösterir. Haftada iki defa program değiştirir.”¹⁵⁸

Sinema Haberleri’nde Ali Efendi Sineması’nın program ilânına yer verilir. *Peçe ile Sanat ve Masumiyet* adlı iki büyük dram sahnededir. Bu iki film öncesi ve sonrasında komediler oynanır ve piyano çalınır. “İstanbul’a gelen şeritlerin en seçkinleri birinci defa olarak bu Türk işletmesinde gösteriliyor, alkışlarla, takdirlerle karşılanıyor.” ifadesi kullanılır.¹⁵⁹ Yine Majik Sineması hakkındaki başka bir ilânda, yönetmenin daha önceki filmiyle büyük ilgi toplaması üzerinden okuyucuların dikkati çekilir. “Bu hafta Majik sineması büyük bir sabırsızlıkla beklenen “Melun Talih” filmini irâe etmektedir. Bu filmin mübdiî büyük kudret-i sanatkâranesini “Katil Kim?” filminde gösterdiği gibi, bu sefer de “Melun Talih” filminde temâşâgerlere kudret-i kabiliyet ve sanatkâranesini bir daha tasdik ettirecektir.”¹⁶⁰

Süs dergisinde de işletmecisinin Türklüğü vurgulanan Kuşdili Sineması’na dair ilân vardır: “Kadıköyü’nde Kuşdili’nde müteşebbis birkaç Türk genci tarafından tutularak tamir ve tezyin ettirilmiş ve herhâlde en şık sinemalar ayarına is’ad edilmiş olan eski Kuşdili sinemasında en şık ve en parlak filmler gösterilmektedir.”¹⁶¹

156 “Reklâm Nasıl Yapılmalı?”, *Film Mecmuası*, 24 Mart 1926, sy. 16, s. 4.

157 “Gelecek hafta *Asri Bir Madam Dubari [du Barry]* Opera Sineması’nda”, *Türk Sineması*, 26 Eylül 1927, sy. 3, s. 6.

158 “Bazı İstanbul Sinemaları” *Sinema Yıldızı*, 31 Temmuz 1340 (31 Temmuz 1924), sy. 4, s. 2.

159 *Sinema Haberleri*, 26 Teşrin-i sani 1330 (9 Aralık 1914), sy. 67.

160 “Haftanın Temsilleri”, *Film Mecmuası*, 4 Ocak 1928, sy. 3, s. 6.

161 *Süs*, 29 Mart 1340 (29 Mart 1924), sy. 42, s. 2.

C. Ülkedeki Sinema Hayatı

Sinema konulu yayınlardaki önemli başlıklardan birisini de başta İstanbul olmak üzere İzmir, Ankara, Bursa gibi şehirlerdeki sinemalar ve gösterimler hakkında verilen bilgiler oluşturmaktadır. *Müdhike'*deki Ocak 1924 tarihli “İstanbul’da Sinema Hayatı” yazısında hem seyircilerin sinemaya rağbet etmediğinden şikâyet edilir hem de sinemanın yabancılardan Türk eline geçmesinden duyulan memnuniyet dile getirilir. Fakat diğer yandan bu değişiklik sadece bir el değişikliği olarak kaldığı müddetçe seyircilerin sinemaya bakışının değişmesini beklemek ne kadar yerindedir?

İstanbulullular sinemaya güya meraklı görünürler; fakat birisi bu koca şehirde kaç sinema olduğunu düşünecek olsa bu merakın pek sathi olduğu hemen tahakkuk eder. Çünkü bütün şehirde sinemalar yirmiyi geçmez. Küflü dumanlı kahvelerde, çayhane köşelerinde tavla iskambil karşısında beyin çürütmek halkımızca bu temiz ve şık eğlenceye tercih olunuyor. Bu ne kadar şâyân-ı teessüf ise son senelerde şehrimiz sinemacılığının ecnebi elinden milli ellere geçtiğini görmek o kadar bâdi-i inşirahtır; pek yakın zamanlara kadar en milli köylere kadar yabancı ellerin inhîsârında kalmış olan sinemacılık bugün Beyoğlu’nda bile Türk eline geçmektedir.¹⁶²

İstanbul’da kışın capcanlı bir hayata sahip sinemalar yaz geldiğinde yerini yeni sezon hazırlıklarının yapıldığı bir sükunete bırakır.

Kışın soğuk, dondurucu gecelerinde sabahlara kadar açık kalan barlar kafesantınlar ile umumi zevk-i temâşâyı tatmin eden sinemalar birer ikişer kapanmaya başlar. Buna “mort sezon” nâmı verilir. Üç dört ay devam eden bu fasıla-ı faaliyeti mevtâi sükûnu eylül girer girmez ihlal eder, her taraf canlanmaya başlar umumi hazırlık, temizlik, sinema binalarında tamirat telvin ve tezyin faaliyetleri görülür. Sinema film mümessilleri birer ikişer Avrupa seyahatinden, angaje ettiği büyük filmlerin neşe ve gururuyla müftehîrâne avde[t] ederler. Bu hâl âdeta rekabet sahasında bir muzafferiyet addedilir. Ve nihayet sezon açılır.¹⁶³

“İstanbul Sinemaları” başlıklı başka bir yazıda da benzer hususlara temas edilerek hangi sinemaların kapandığı veya kapanmak üzere olduğu, hangilerinin gösterimlerine devam edeceği bilgileri okuyularla paylaşılır.¹⁶⁴

Yukarıda zikredildiği üzere bu yayınlarından gündemlerinden birisini de İstanbul ve diğer büyük şehirlerdeki sinemalara dair bilgiler oluşturuyordu. Nureddin

162 “İstanbul’da Sinema Hayatı”, *Müdhike*, 17 Kanun-i sani 1340 (17 Ocak 1924), sy. 1, s. 16.

163 “Sinema Mevsimi”, *Film Mecmuası*, 1 Kasım 1926, sy. 1, s. 4.

164 “İstanbul Sinemaları”, *Sinema Yıldızı*, 19 Haziran 1340 (19 Haziran 1924), sy. 2, s. 11.

İbrahim'in bir yazısı Ankara'daki iki sinema salonundan daha eski olan Milli Sinema'ya dair önemli tasvirler içermektedir:

Tavamı Türk tarzında tezyinatla süslenmiştir. Sinema perdesi bir tiyatro sahnesine gerilmiştir. Sinemanın tülü arzına muvafaktır. Arkada sıra ile localar, üst kat paradi mevkii kadınlara tahsis edilmiştir. Fakat isteyenler ailece her mevkide oturabilirler. Müzik İstanbul'un birinci sınıf sinemaları derecesindedir. Halkın çoğu müzik dinlemek için geliyor. Bu sinema birkaç defa alaturka ve alafranga komedilere ve tiyatro temsillerine sahne olmuştur. Ankara yerlilerinin sinemaya merakları yoktur.¹⁶⁵

"İzmir'de Sinema Tiryakiliği" başlıklı yazının konusunu ağırlıklı olarak İzmirli-lerin sinemaya gösterdiği yoğun ilgi oluşturmaktadır. Sinemalar bayram ve Cuma günleri dahil olmak üzere, özellikle de kışın sabah 8'de başlayıp programlarını 5 kez devreder. Yer kalmayacak derecede izdiham yaşanır. İzmir'de başka eğlence yerinin olmaması da bu durumda etkilidir. Sinema giriş biletleri çok ucuzdur ve o dönemde en çok avantür filmleri yaygındır.¹⁶⁶ Hatta Mustafa Kemal de ilk defa 1923'te İzmir'deki Ankara Sineması'nda kalabalık ve alkışlar arasında *Şarlo İdam Mahkûmu* filmini kendisi için hazırlanan locasında seyrederek.¹⁶⁷

"Bursa'da Sinema Hayatı" başlıklı yazı, Bursa'nın yegane sinema salonunun problemlerine odaklanır. "Halk sinemaya tamamen bir müptedi derecesinde rağbet ediyor. Her filmi görmek istiyorlar: Aşkı, hissi ve cinai filmleri tefrik edecek bir hâlde değiliz. Çünkü hâlihazırda elimizde bir tane müessesese vardır."¹⁶⁸ 12 yıl önce *Ciné-Journal*'in tespitine göre de Osmanlı'da güncel olayların takip edildiği havadisler ilgi çekerken, eğitici filmlere seyirciler pek rağbet göstermez.¹⁶⁹ *Opera-Ciné* dergisinin 3. sayısında Türk oyuncuların sahneye koyduğu *Esrarengiz Şark* filminin Fransa'da bulunduğu yankılar anlatılır. Sinema haberleri kısımlarında da bu konuya yer verilir.¹⁷⁰

D. Diğer Ülke Sinemaları

Erken dönem sinema döneminde milli film¹⁷¹ vurguları yapılmasına rağmen dışarıya dönük bir sinema anlayışı hâkimdir. Hep özenilen ve burada da olması

165 Nureddin İbrahim, "Ankara'da Sinema Hayatı", *Sinema Yıldızı*, 31 Temmuz 1340 (31 Temmuz 1924), sy. 4, s. 15.

166 "İzmir'de Sinema Tiryakiliği", *Sinema Yıldızı*, 31 Temmuz 1340 (31 Temmuz 1924), sy. 4, s. 14-15.

167 Özuyar, *Gazi'nin Sineması*, s. 84.

168 "Bursa'da Sinema Hayatı", *Sinema Yıldızı*, 26 Haziran 1340 (26 Haziran 1924), sy. 3, s. 12.

169 Oya Kasap Ortaklan, *Erken Sinemanın Aynasından Osmanlı-Alman İlişkiler (1895-1918)*, İstanbul: Libra Kitap, 2019, s. 50.

170 "Memleket Sinemacılığı", *Opera-Sine*, 18 Kanun-i sani 1340 (18 Ocak 1924), sy. 3, s. 4.

171 Odabaşı'na göre milli sinema, yerli anlamındadır ve tarihsel bağlam içinde ulusal anlamını da içerir. Bkz. Odabaşı, *Milli Sinema*, s. 68.

beklenen sinemalar ya Amerika'da ya İngiltere'de yahut Almanya'dadır. Bu minvalde hem oradaki sinemalardan, filmlerden bahsedilir hem de bir model şeklinde okurlara sunulur. Bir taraftan da günümüzde bile hâlâ tartışmalı bir mevzu olan ülke sinemasının neliğinin sorgulandığı görülür: "Asla Söylenmemiş Şeyler" başlığında "Alman Sinema Artistleri" yazısında, bir sanatkarın genellikle film çevirdiği memleketin onun öz memleketi olduğu görüşünü ele alarak en az yirmi milletin Alman olduğuna ve bu şartlarda Alman diye zikredilen sanatçıların çoğunun aslında Alman olmadığına dikkat çeker.¹⁷²

"İngiliz Filmi" başlıklı yazıda, Avam Kamarası'nda İngilizlerin film üretimine dair yapılan tartışmalar aktarılır. Kendi milletlerine yaraşır filmlerin çekilebilmesi için senaristler hayatın kötü taraflarını gösteren amiyane senaryolar seçmemelidir. Diğer taraftan konu gerçeklikten de uzak kalmamalıdır.¹⁷³ Orhan Memduh imzalı bir yazıda da Almanlar'ın en zor şartlarda bile sinemaya bütçe ayırdıklarından bahsedilir. "Almanlar bugün, ihtilâl gürültüleri arasında bile sinemayı ihmal etmiyorlar. Onu memleketlerinin ticaret terakkiyatı nokta-i nazarından lâ-büd görüyorlar. Milyonlar sarfediyorlar. Onların ticarete karşı izhar ettikleri bu aşka imrenmemek 'Darısı başımıza' dememek mümkün müdür?.." ¹⁷⁴ Hem Almanya hem İngiltere kendi toplumu için en iyi şekilde sinemayı kullanma konusunu masaya yatıran ve sinema için para harcayıp kafa yoran örnekler olarak sunulur.

Türk Sineması dergisinden yayınlanan "Cihan Sinema Haberleri" başlıklı yazı İngiltere'de, Paris'te çekilecek filmlerden, Amerikalı bir şirketin Mısır'da altı dram çevireceğinden, Romanya'da yeni bir derginin çıkmaya başladığından, bir Rus yönetmenin yeni film hazırlıklarından bahseden kısa ama okuyucu açısından doyurucu bir metindir.¹⁷⁵ Aynı derginin 5. sayısındaki "Avrupa'da" yazısı da benzer nitelikleri taşır.¹⁷⁶

E. Farklı Disiplinlerle İlişki

Dergilerde sinemanın farklı sanatlarla kıyaslamaları yapılır. Müzikle, tıpla, hatta sporla arasındaki bağlar veya nasıl bağ kurulacağına dair yorumlar yapılır. Bunlar arasında tiyatro-sinema ilişkisi en fazla ele alınan konu olarak öne çıkmaktadır. Başından beri tiyatro ve sinema farklı sanatlar şeklinde ele alınır. Hatta engin tiyatro bilgisi sinemada başarıyı getirmez. Bu, istenen bir şey de değildir.

Sinema için lâzım gelen havâssa malik olmayan meşhur tiyatro yıldızlarıyla sahnede iyi bir temsile pek muvaffak olamayacak sinema yıldızları için, zannıma kalırsa, sinema ve tiyatro, birbirinden tamamıyla ayrı birer

172 "Alman Sinema Artistleri", *Türk Sineması*, 26 Eylül 1927, sy. 3, s. 5.

173 "İngiliz Filmi", *Türk Sineması*, 26 Eylül 1927, sy. 3, s. 6.

174 *Sinema Postası*, 17 Kanun-i sani 1339 (17 Ocak 1923), sy. 6, s. 12.

175 *Türk Sineması*, 26 Eylül 1927, sy. 3, s. 5.

176 *Türk Sineması*, 1 Mayıs 1928, sy. 5, s. 3.

sanattır. Teknik nokta-i nazarından, sahne üzerinde sanat gibi telâkki edilen şey, sinema sanatçıları tarafından ifa olunan şey ile asla kabil-i kıyas olamaz. Sinema lehine diğer bir nokta daha var: sinema sanatçısı fazla para alır ve daha muntazam ve müreffeh bir hayat yaşar; binaenaleyh, bir tiyatro sanatçısından daha ziyade aile hayatıyla alâkadar olur.¹⁷⁷

Bununla beraber zamanla sinemanın tiyatroyu daha fazla etkisi altına aldığı görülmür. Sinemadaki farklı mimik ve üsluplar uygunsuz şekilde tiyatrodaki kullanılır. Ve sinema ortaya çıktığı günden bu yana tiyatroya tercih edilir. “Sinemanın revâcını arttıran yalnız ucuzluğu değildir? Halk, fena filmi iyisine nasıl tercih ediyorsa, sinemanın şâyân-ı hayret iddialarını tiyatro piyeslerinin en iyisine tercih etmektedir.”¹⁷⁸ Ayrıca bir tiyatro yönetmeniyle sinema yönetmeni arasında çokça fark olduğu ifade edilir. Sinema daha büyük, daha önemli bir işittir. Sinemanın sahnelenmesi diğerine göre çok daha zordur.¹⁷⁹

Musiki ile sinemaya dair yazılara da yer verilir. “Müzik, bir filmin muvaffakiyet kazanması için elzem bir amildir, iyi bir müzik, hatta adi bir filmin bile kıymetini yükseltebildiği gibi fena bir müzik de iyi bir filmi berbat eder.”¹⁸⁰ Amaç filmin ruhuna, “vakanın cereyan ettiği zamana ve gösterilecek sahnelerin hazin veya neşeli olmasına nazaran musikiyi vaka ile hemahenk” etmek olmalıdır.¹⁸¹

Sinemanın en çok ilişkilendirildiği diğer bir alan ise eğittir. “Muallim Sinema” yazısında sinemanın en güçlü propaganda aracı olduğundan bahsedilir. Serdar Öztürk’e göre sinema, erken Cumhuriyet dönemindeki siyasi ve askerî otorite için sadece eğlendirici araç değil, en birinci propaganda aracı, sinema işleriyle uğraşanlara göre, basından sonra en önemli propaganda aracıdır.¹⁸² Tam anlamıyla devletin ideolojik bir aygıtı şeklinde konumlandırılmasa da bu dönemdeki belgeseller, film müzikleri, filmlerde tercih edilen dil bakımından iktidarın sinemayı bir propaganda aracı olarak kullandığı söylenebilir.¹⁸³ Bu güçlü aletin eğitimde de ne kadar önemli adımlar atılabileceği vurgulanır. Birçok başka ülke bunu erken dönemde fark ederek işe koyulurken Türkiye’de hâlâ işlerlik kazanmaz. İttihat ve Terakki hükümeti de, sinemayı okullarda kendi siyasi çıkarlarına yönelik bir propaganda aracı şeklinde kullanmayı tercih eder.¹⁸⁴ Özellikle tıpta resimli, canlı

177 “Sinemayı Neden Tiyatroya Tercih Ediyorum?”, *Sinema Postası*, 4 Kasım 1926, sy. 1, s. 5-7.

178 “Halk ve Sevdiği Tiyatro”, *Artistik-Sine*, 23 Şubat 1927, sy. 13, s. 3-4.

179 Antoine Paul, “Vâzı-ı sahneler”, *Türk Sineması*, 2 Kasım 1927, sy. 8, s. 3-4.

180 “Musiki ve Sinema”, *Artistik-Sine*, 7 Nisan 1927, sy. 19, s. 3-4.

181 Cemal Reşit Rey, “Sinemada Musiki”, *Film Mecmuası*, 12 Ekim 1927, sy. 3, s. 1-3.

182 Serdar Öztürk, *Erken Cumhuriyet Döneminde Sinema-Seyir-Siyaset*, Ankara: Elips Kitap, 2005, s. 31.

183 Esin Paça Cengiz, “Türkiye’de Sinema, Tarih ve Temsil İlişkisi Üzerine Sorular”, *Toplumsal Tarih*, 2015, sy. 255, s. 89.

184 Özuyar, *Sessiz Dönem Türk Sinema Tarihi*, s. 243.

anlatımlar için bu icadın kullanılması gelişme için önemli bir adımdır.¹⁸⁵ Ayrıca sinema senaryosundan ilham alınması anlamında “sinema edebiyatı” terimi kullanılır. Her zaman yönetmenlerin edebiyattan yardım beklediği fikrine kapılanlar vardır. Hâlbuki bir film senaryosundan mülhem eserler de kaleme alınabilir. Bu durumda da bir sinema edebiyatından bahsetmek gerekir.¹⁸⁶

F. Film Tanıtımları ile Listeleri

Opera Sineması'nda Robert Leonard'ın *Sevgilisi* filminin tanıtımı yapılı ve konusu okuyucuya aktarılır.¹⁸⁷ *Müdhike*'de “Binbir gece muhayyilâtından yapılmış eski masallardaki peri âlemlerini ihtar eden ve üç milyon lira sarfiyla vücuda gelen bir harika-i sanat: Bağdat Hırsızı” başlığı altında *Bağdat Hırsızı* filmi ele alınır. Tanıtım sanatçı ve film den görsellerle sunulur.¹⁸⁸ Okuyucu filmi seyredemese bile bu doyurucu bilgilerle kendini izlemiş gibi hissedebilir. Bunun yanı sıra günlük, haftalık, aylık veya sezonluk yayımlanacak filmlerin listelerinin sinema kültürünün oluşum ve gelişimine katkı yapan bir etken olduğu da iddia edilebilir.

Sinema Rehberi dergisinin her sayısının ilk sayfasında günlük gösterimdeki filmler ve tiyatrolar listelenir. “Pangaltı: Minarenin Sesi - 5 kısım, Majik: İki Yetime, İki safhası birden, Etsel [Etoile]: Katil Kim? - (Klod Farer'in [Claude Farrère] şaheseri), Kozmograf: Arslan Yüreklî Jak - 15 devirlik muazzam film” bunlardan bazılarıdır.¹⁸⁹ “Memleketin en büyük yegâne milli film evi” şeklinde nitelenen Kemal Film'in 1928 sinema sezonu için American Universal fabrikasından getirttiği 90'a yakın salon ve avantür filmlerin bir listesi vardır. Filmlerin yanında oyuncuların adları da yazılıdır.¹⁹⁰ Bu şekilde film şirketlerinin getirttiği filmler listelendiği gibi “Ayın Filmleri” başlığında kısa kısa filmlere dair değerlendirmelerle yayımlanan yazılara da yer verilir.¹⁹¹ 1925-1926 yıllarına ait Paramount Film temsilcisinin getirttiği İstanbul'un bilinen büyük sinemalarında gösterilen filmleri sıralanır. *Zaza* (*Zaza*¹⁹²), *Belladonna* (*Belladonna*¹⁹³), *Erkeğim* (*Mon Homme*¹⁹⁴), *Rezalet* (*Scardale*¹⁹⁵), *Kra-*

185 “Muallim Sinema”, *Türk Sineması*, 1 Mayıs 1928, sy. 5, s. 5.

186 “Sinema Edebiyatı”, *Opera-Sine*, 18 Kanun-i sani 1340 (18 Ocak 1924), sy. 3, s. 5.

187 “Sevgilisi”, *Türk Sineması*, 26 Eylül 1927, sy. 3, s. 8.

188 “Bağdat Hırsızı”, *Müdhike*, 17 Kanun-i sani 1340 (17 Ocak 1924), sy. 1, s. 8-9.

189 “Sinemalar”, *Sinema Rehberi*, 21 Nisan 1340 (21 Nisan 1924), sy. 16, s. 1.

190 *Türk Sineması*, 1 Mayıs 1928, sy. 5, arka kapak.

191 *Türk Sineması*, 1 Mayıs 1928, sy. 5, s. 4.

192 Allan Dwan'ın yönettiği 1923 yapımı film.

193 George Fitzmaurice'in yönettiği 1923 yapımı film.

194 Herbert Brenon'un yönettiği 1924 yapımı film.

195 Sehven Scardale yazılmış, ancak Scandale olması uygun düşen Allan Dwan'ın yönettiği 1924 yapımı film.

İn Gözdesi (Mr. Beaucaire¹⁹⁶), *Altın Kafes* (Femmes Libres¹⁹⁷), *İyi Evlenmek için!..* (Souvent Femme Varié¹⁹⁸) filmlerden bazılarıdır.¹⁹⁹

G. Sinema Artistleri

Neredeyse bütün sinema konulu dergilerde yıldızların gösterişli fotoğrafları yer alır. Hatta kapaklar onların fotoğraflarıyla doludur. Okuyucular hem kendileri film artisti olabilmenin yollarını öğrenebilmesi, hem de oyunculuğunu beğendiği artistlerin hayatlarına dair bilgiler üzerinden, o kişiyle birebir tanışmasa da onunla bir bağ kurabilmesi açısından önemli fonksiyon icra eder. Günümüzde de artistlerin hem magazin hem de yaptığı işe gelinceye değin nelerle meşgul oldukları hâlâ merak konusudur. Bütün dergilerde daha çok en meşhurların hayatları ön plandadır. Fakat aktarılan sadece o sanatçının hayatı değildir. Ardındaki kültür de onunla birlikte gelir. Örneğin Şarlo'nun hayat hikâyesinden bahsedilirken,²⁰⁰ onun rüya gibi bir ülke olan Amerika'da yaşadığı, krallar kadar maaşa sahip olduğu bilgileri üzerinden bir algı inşası da yürütülür.

Bedia Muvahhid'i tanıtmaya ailesinden başlanır ve oradan söz mesleğini icrasına gelir:

Bedia Muvahhid Hanım, iyi bir aileye mensuptur. Fransız Lisesi'nde tahsil gördü. Henüzmekte iken, verilen hususi müsamerelerde roller deruhte eder, müstesna istidadı herkesin nazar-ı takdirini celb eylerdi. Mektepten çıktıktan sonra muhtelif liselerde edebiyat ve Fransızca muallimeliğinde bulundu. Bedia Hanım, Fransızcaya fevkalade vâkıftır. Edebiyata son derece meraklı olduğu gibi bundan birkaç sene evvel, Darübedayi sanatkârlarından Refet Bey'le izdivaç eden Bedia Hanım, bütün nazarlarını, öteden beri meclup bulunduğu hayat-ı temâşâyâ çevirmekte ve onun samimi bir mensubu olmakta tereddüt etmedi.²⁰¹

H. Yıldızlık-Oyunculuk

Dergilerde oyunculuk vurgusu yapılmakla birlikte daha çok sinema yıldızı veya artisti olma durumu ön plandadır. Bu, bir taraftan derginin seyircilere benimsettiği bir olayken diğer taraftan seyirci mektuplarına verilen cevaplardan hareketle okuyucular da sinema yıldızı olma isteklerini çokça dile getirirler. Gençler bir

196 Sidney Olcott'un yönettiği 1924 yapımı film.

197 Sam Wood'un yönettiği 1923 yapımı film.

198 Jean Legrand'ın yönettiği 1923 yapımı film.

199 *Film Mecmuası*, 7 Nisan 1926, sy. 18, s. 2-3.

200 "Şarlo'nun Hayatı", *Müdhike*, 24 Kanun-i evvel 1340 (24 Aralık 1924), sy. 2, s. 9-10.

201 "Sanatkârlarımızı Tanıyalım: Bedia Muvahhid Hanım", *Sinema Postası*, 25 Ocak 1924, sy. 8, s. 1-2.

ümitle sinemaya başlar. Ama belli başlı isimler sürekli anılmaya lâyık olurlar. Charlie Chaplin, Lilian Gish, Pola Negri gibi isimlerdir bunlar.

“Avrupa Ve Amerika’nın Meşhur Yıldızları Kimlerdir Ve Nasıl Yaşıyorlar?” başlıklı yazıda birçok artist kısaca tanıtılır. Sanatlarını icra ettikleri en iyi filmler zikredilir. Ne kadar para kazandıkları üzerinde durulur.²⁰² Tüm bunları okuyucular da talep eder ve bu dergiler film yıldızlarının hayatlarını hem bir model olarak sunmak hem de özendirmek için de köşelerine taşır. Hatta taşradakilerin sinema öncesinde hayatlarının kıymetini bilmedikleri, şimdiyse hem saban hem de kravatla ilgilendikleri ifade edilir. Sinema onlar için yeni bir hayatın kapılarını aralamaktadır.²⁰³

“Ve bir sinema artisti için en büyük meziyet, şahsiyettir; sima ile vücut da bu şahsiyetin ayineleridir.”²⁰⁴ Bu gibi cümlelerle güzellik ve şahsiyet birbirinden ayrılmaz unsurlar şeklinde sunulur. Sadece bununla da kalınmaz. Sinema artisti olmak artık eskisi kadar kolay değildir. Tiyatro sanatçıları, yazarları da sinema sektöründe yerlerini almaya uğraşırlar. Fakat hemen hemen bütün dergilerde sinema yıldızı olabilmenin nasıl mümkün olduğu konusu gündemdedir. Bunun kurallarından bazıları şunlardır:

- 1- Sinema artisti behemehâl edebiyat tahsilini ikmâl etmiş olmalı. Ve kendisini sinema ve tiyatro bediiyâtı, ruhiyâtı ile terbiye etmiş olmalıdır.
- 2- Güzellik müsabakalarında birinci çıkamamışsa da hiç olmaz ise ikinciliği veya [ü]çüncülüğü almış bulunmalıdır.
- 3- Boyu uzun, yüzü armudi, saçları sarı, levent, kıvrak, kemiği ince eti dolgun kadınlardan gayrısı birinci derecede artist olamazlar.
- 4- Sinema artistliğine karar veren kadın veya erkek hiç olmazsa iki sene de sinemacılık tahsil etmelidirler.
- 5- Kadın veya erkek hassasiyette, şirinlikte, gayrı asabilikte, eda ve etvarda tabiiilikte, sadegîde herhalde birinci derecede bir kabiliyeti haiz bulunmalıdır.
- 6- Sinema artistliği her şeyden evvel mukaddes bir meslek telakki edilmelidir.²⁰⁵

Bu durum sonraki sinema dergilerinde de devam eder. Bir yandan yıldızlığın ihtişamı aktarılır, diğer yandan bunun hiç de kolay olmadığı ifade edilir. Bu anlamda yıldızlık ile Batılı veya modern olma fantezisinin iç içe geçtiği söylenebilir. Dönemin kadınları için güzel ve modern görünme bir milli görev şeklinde sunulur.²⁰⁶

202 *Film Mecmuası*, 21 Kasım 1926, sy. 4, s. 2.

203 Antoine Paul, “Vilayetlerde Sinema”, *Artistik-Sine*, 18 Kasım 1926, sy. 3, s. 3.

204 “Yıldızlar Muvaffakiyetlerini Neye Medyundurlar?”, *Artistik-Sine*, 16 Aralık 1926, sy. 6, s. 5.

205 Bedî Vahdet, “Artist Olmak için Birinci Şart Nedir?”, *Yıldız*, 1 Aralık 1925, sy. 16, s. 2-4.

206 Özge Özyılmaz, “1930 ve 1940’larda Milli Bir Fantezi Olarak Yıldız Yarışmaları”, *Toplumsal Tarih*, 2015, sy. 255, s. 85.

Sanat bir kandırmacadan, göz boyamacılıktan ibarettir. Dergilerde sinemadaki hilelere ve tehlikelere değinen yazılara da rastlanır.²⁰⁷ Buna rağmen halk asılsız olduğunu bildiği hâlde kendisine sunulan maceralar onu heyecanlandırır, güldürüler eğlendirir. Bu anlamda sinema artistini sanatçı şeklinde ele alırsak;

Sanatkâr olabilmek için her şeyden evvel geniş bir yürek lâzımdır. Her türlü sıkıntıya göğüs gerebilmeli. Sanatkârlık, bedbinliğin amansız bir düşmanı olmakla beraber uzun bir tahammül ister. İntisap eder etmez büyük rolleri deruhte etmek şerefine nailiyet, yüzde doksan dokuzdan sonra kalan küçücük bir ihtimaldir... Bugünün en yüksek ve mergup sanat sahası sinemacılık.²⁰⁸

I. Filmcilik-Sinemacılık

Dergiler, daha çok İstanbul olmak üzere Anadolu'daki sinema şirketlerine, oradaki sinema müdürlerine okurları için iyi bir rehber olacaklarına ve İstanbul'daki filmleri izleme imkânı sunacaklarına dair vaatlerde bulunurlar.²⁰⁹ Sinema açmak, işletmek isteyenleri teşvik ederler.²¹⁰ Sinema filmlerinin satışına dair film şirketlerinin tanıtımlarına yer ayrılırken sinemanın toplumun sosyal hayatındaki oynadığı rolün diğer ülkelerdekine nazaran çok daha mühim bir noktada durduğu aktarılır.²¹¹ Sinemanın, sinema işletmeciliğinin önemi sadece sosyal anlamda değil, ticari açıdan da ülke için bir talih kuşuymuş gibi gösterilir. İstikbal sinemadır. "Fünûnun her şubesinde en yüksek mevkileri işgal eden sinemanın, sinemacılığın memlekette tevellüdü kadar mesut bir hadise tasavvur edilemez. Müteşebbisleri alkışlamamak, öyle sanırım ki, kadirşinassızlık olur."²¹²

Aynı dönemlerde Hollywood yapım şirketleri, yapımlarının Türkiye'de usulsüzce dağıtılması ve gösterilmesini engellemek, korsan gösterimler yüzünden yaşadıkları kayıpları gidermek için harekete geçer. Metro Goldwyn Mayer 1925'te İstanbul'da kendi temsilciliğini açar.²¹³ Türkiye, Asya pazarının en önemli dağıtım merkezi hâline gelir.²¹⁴ Çok zevkli ve eğlenceli görünse de sinema idaresi aslında çok keskin bir görüşe sahip olunması, halkın zevkini tespit edebilmesi zorunluluğu

207 "Sinemada Tehlike", *Türk Sineması*, 1 Mayıs 1928, sy. 5, s. 13.

208 Vedat Örfi, "Sinema Sanatkârlığı", *Opera-Sine*, 18 Kanun-i sani 1340 (18 Ocak 1924), sy. 3, s. 1-2.

209 "Anadolu Sinema İdarelerinin Nazar-ı Dikkatine", *Film Mecmuası*, 28 Kasım 1926, sy. 5, s. 4.

210 "Film Acenteleri", *Film Mecmuası*, 31 Mart 1926, sy. 17, s. 6.

211 "Sinema Filmlerinin Satılması için Teşkilât-ı Ticariye", *Opera-Sine*, 21 Ekim 1925, sy. 3, s. 19.

212 Vedat Örfi, "Milli Filmler", *Sinema Postası*, 10 Kanun-i evvel 1339 (10 Aralık 1923), sy. 2, s. 1-2.

213 "Metro Goldwin Filmleri", *Opera-Sine*, 21 Ekim 1925, sy. 6, s. 20. Ayrıca bkz. Ali Özuyar, *Hariciye Koridorlarında Sinema: Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Sinemanın Politik Gücü*, İstanbul: YKY, 2019, s. 116.

214 Özuyar, *Babîlî de Sinema*, s. 48.

bakımından bir o kadar zor bir iştir, fakat kârlıdır da. Filmcilerden biriyle yapılan söyleşide bu zorluklara ve kâra değinilir:

Filhakika, 1922'de vücuda getirdiğim dokuz büyük film bana ancak küçük bir kâr temin etti, fakat masarifimi tamamıyla çıkardım. Filmciliğe başladığım için film yapmaktan vazgeçtim. Maahaza, artık o zamandan beri Türkiye'de sinema pek terakki etmiştir; binaenaleyh, film imalinin pek ticari ve kârlı bir iş olacağına kâni bulunmaktayım. ... İhtimal, meselenin en nazik ciheti, bu işin ruhu mesabesinde olan "vâzı-ı sahne" bulmak keyfiyetidir.²¹⁵

İşin ruhu, bir yönetmen bulmak veya yetiştirmekken diğer bir zorluk da sinema seçimi meselesidir. Çünkü bu durum sinema idarecisini çok büyük sıkıntılara da sokabilir.

Sinema idare edenler arasında muvaffakiyetler sırr-ı mazhariyetinden biri de hiç şüphesiz film intihabındaki isabet keyfiyetidir. (...) Muhit ve seyirciler itibarıyla muhtelif kısımlara ayrılır. Umumiyet itibarıyla dört sınıfa tefrik edilen sinema müşterileri gayrimütecaniz bir heyet halinde aynı filmi seyrettikleri vakidir. Eğer sinemaları çocuklara mahsus, halka mahsus, münevverâna mahsus olarak üç sınıfa ayırmak imkanı olsa bu sınıfların zevkien, seviyesine göre filmler celb etmek müşkil bir iş değildir. (...) Basit insanlar ve çocuklar macera hikayeleriyle, avantür ve polisiye dramlardan zevk aldıkları halde yüksek zevk sahibi münevver zevat psikolojik ve artistik filmler görmeyi arzu ederler. Mutavassıt halk tabakası daima külfetli, muazzam eserler, tarihi, heyecanlı filimler sever.²¹⁶

Diğer taraftan sosyal veya siyasal dönüşümlerden de ilk etkilenenlerin başında gelen bir sektördür sinema. Yeni alfabenin kabulüyle eski arayazılı filmler sinemacıların elinde kalır. Bu filmler konusunda ciddi bir kayıp yaşayan şirketler, hem film ithalâtına hız verirken, hem de yeni arayazıların okunmasında güçlük çekildiğinden seyirci kaybıyla da karşı karşıya kalır. Bu yüzden yazılar kısa tutulduğu gibi ekranda kalma süreleri uzatılır.²¹⁷ Bu külfetli işin diğer boyutu da sinemanın Anadolu'da da belli bir seviyeye taşınmasıdır. Cemil Filmer'le yapılan söyleşide de asıl işlerinin taşra ve öz vatan Anadolu olduğunu söylemesi dergi yönetimini de sevindirir:

Bizim işimiz İstanbul'dan ziyade taşra ile öz vatanımız olan Anadolu iledir. Anadolu'nun belli başlı hemen bütün sinemalarıyla temastayız. Ezcümle Ankara'daki Cumhuriyet ve Türk Ocağı Sinemalarına, Adana'daki

215 "Türk Filmi", *Türk Sineması*, 21 Mart 1928, sy. 26, s. 4.

216 "Film İntihabı", *Film Mecmuası*, 1 Kasım 1926, sy. 1, s. 4.

217 Ali Özuyar, *Kovboylara Bozlak Okutan Adam: Ha-Ka'nın Hikâyesi*, Ankara: Doruk Yayınları, 2021, s. 22.

Samsun'daki Türk Ocağı'na, Giresun'a, Muğla, Kula, Manisa, Aydın Salihli, Balıkesir Sinemalarına her hafta ikişer defa muntazaman film programları sevk ederiz. Avrupa'nın en maruf büyük film dâruusmâalarıyla muamelede bulunarak her sene külliyetli miktarda film mübâyaa etmekteyiz.²¹⁸

J. Sahneleme Sanatı

Filmin sahnelenmesi de başlı başına bir ekip işidir. Herkes üstüne düşen görevi yerine getirir. Sahne sadece bir oyuncu ve yönetmenden ibaret değildir. İzlenilecek filmi en tabii hâle getirmesinde sahne sorumlusu, makyöz, ışıkçı vs. herkesin payı vardır.

“Bir sinema darü's-sinaasına ilk defa olarak girenler, sinemada seyrettikleri en tabii sahnelerin ne vasıtalarla elde edildiğini görür görmez hudutsuz, takdirlerle karışık derin bir hayrete düşerler. Onun için sinema sahnesinde “gayrı mümkün yoktur.” ... İyi bir sahne nâzımı, dilediği yeri dilediği tarzda bir darü's-sinaaya sıkıştırmak sırrını hâizdir. ... Sinemanın buna benzer çok mühim entrikaları vardır. [Tabiiliği, gayrı tabii vasıtalarla elde etmek] nazariyesi, bugün rejisörlerin en hâkim bir hissidir.”²¹⁹

Makyaj teknikleriyle insanların olduğundan daha yaşlı veya genç gösterilebilmesi, tanınmaz hâle getirebilmeleri artık makyajın bir sanata dönüştüğünü gösterir. Ve artık bu sinema için bir mecburiyettir.²²⁰ Bu sayede Çinli olmayan birinin gözleri çekik gibi gösterilerek bir Çinli zannettirilebilir.²²¹ Bu hileler bununla da bitmez. “Deniz içinde alınan filmler, havada seyahatler, mücadeleler, apartmanın üst katından düşmeler, canlanan resimler, gözüken hayaller ... hepsi de bir hileden ibarettir. Ancak bu hileler gayet iyi düşünülmüş ve fotoğraf sanatına (ziya) kudreti de ilâve edilerek gerçeğinden farksız bir hâle getirilmiştir.”²²² Bir hile değilse de sahnelemede dans edilmesi de oynanan role farklı bir ruh katar. Bazen sinema filmlerinde dansa da başvurulur. “Fakat bunlar tiyatrodakilere hiç de benzemez. ... Artist, vücudunun en ince hatlarına kadar ruhu okşayabilecek nazlı hareket ve vaziyeti verebilmelidir ki bu da rakkasenin plastik kabiliyetine göre olur.”²²³

218 “Film Mümessillerini Ziyaret, Birinci Mülakat – Lale Film”, *Film Mecmuası*, 7 Nisan 1926, sy. 18, s. 3.

219 Baki Bülemd, “Sinema Entrikaları”, *Opera-Sine*, 18 Kanun-i sani 1340 (18 Ocak 1924), sy. 3, s. 5.

220 “Makyaj Sanatı”, *Sinema Mihveri*, 11 Mart 1926, sy. 1, s. 6.

221 “Makyaj Kudreti”, *Artistik-Sine*, 30 Aralık 1926, sy. 8, s. 12-14.

222 “Sinema Hilelerinden: Tırmanmak”, *Sinema Yıldızı*, 19 Haziran 1340 (19 Haziran 1924), sy. 2, s. 9.

223 “Sinema Raksları”, *Sinema Mihveri*, 11 Mart 1926, sy. 1, s. 7.

Cevdet Reşit *Yarın*'da hem Avrupa ve Amerika'yı hem de bu topraklardaki sinemayı kendi deneyimleri ve gözlemleri üzerinden sade bir dille anlatırken yönetmen ile artistleri insan bedeni üzerinden tasvir eder:

Vaz-ı sahne eden zât bir filmin ruhudur demiştik bu ruhun bulunduğu bedenin kan damarları artistler, azası da operatördür. ... Biz ne zaman Avrupa ve Amerika komisyonlarına film satabilirsek o zaman sinema âleminde yaşayabiliriz. Garbın sermayeleri milyonlara çıkan müesseselerine rekabeti hatırımıza getirmeyelim çünkü biz parayı bulsak bile sanat züğürdüydük.²²⁴

Beden üzerinden yönetmeni filmin ruhuna, artistleri damarlara, vücudun parçalarını da operatörlere benzetmesi bugün için de oldukça yerinde bir tespit, hatta auteur sineması için bir öngörüdür.

K. Magazinel Haberler

Artistlerin özel hayatları bu dönemde ilgiyi canlı tutmak için ele alınan konuların başında gelmektedir. Halk sevdiği, örnek alarak izlediği sanatçıları her yönüyle merak eder. Bu tür haberler ilgisini çeker. Dergiler hem bu merakı doğurur hem de beslerler. Birçok sanatçı hakkında haberler yer alır. Örneğin Mary Pickford'un bir sürü mektup aldığından, bir sürü sinemacı ve yönetmenle görüşmeler yaptığından söz edilir. En sevdiği kokudan sevdiği yemeğe kadar yazılar bulunabilir. Ayrıca Douglas Fairbanks'le evliliği ile konulara da değinilir.²²⁵

Charlie Chaplin'in evlenmesi de boşanması da olay olur. Kalbini çalan genç kıızı okurlar da bilmek ister.²²⁶ Dergilerde de bu konudan bahsedilir. "Charlie Chaplin karısından boşandı. Chaplin'in karısı artık kendisiyle geçinemeyeceklerini açıkladı."²²⁷ Charlie Chaplin'in öz kardeşi artist Sydney Chaplin'in ne yüz itibarıyla ne de boy pos bakımından hiç benzemediği fakat sevimlilikte aynı göründüklerinden bahsedilir.²²⁸

Mae Murray'in bir günü anlatılır. Dört buçukta kalkar, banyosunu yapar, beş çeyrekte kahvaltı vaktidir. Beş buçuktan altı buçuğa kadar makyaj yapar. Her ânı kıymetlidir, boş geçen bir dakika bile yoktur. Stüdyoda iki sahne arasında da boş durmaz, mektuplarını yazdırır.²²⁹ Dergi tüm bunları bir övgü vesilesi sayarak aktarır. Bir yandan da okurları modern dünyanın rekabetine, hızına hazırlar. Bunun gibi birçok artistin hayatı ve artist olmak isteyenlere tavsiyeleri bunu işaret eder niteliktedir.

224 Reşit, "Sinema Hakkında Notlar 4", s. 8, 11.

225 "Bir Sinema Kraliçesi", *Sinema Postası*, 17 Kanun-i sani 1340 (17 Ocak 1924), sy. 6, s. 4.

226 "Charlie Chaplin'in İzdıvacı", *Opera-Sine*, 18 Kanun-i sani 1340 (18 Ocak 1924), sy. 3, s. 2.

227 "Charlie Chaplin", *Artistik-Sine*, 16 Aralık 1926, sy. 6, s. 7.

228 "Sidney Çaplin", *Opera-Sine*, 18 Kanun-i sani 1340 (18 Ocak 1924), sy. 3, s. 6.

229 "Mae Murray'in Bir Günlük Hayatı", *Artistik-Sine*, 30 Aralık 1926, sy. 8, s. 5.

L. Sinema Romanları

Sinema romanları neredeyse günümüze ulaşan bütün dergilerde yer alan bir konsepttir. Filmin konusu hikâyeleştirilerek okuyuculara sunulur. Bazen özetlerle bazen kısa kısa ama edebî bir üslupla anahatlar ortaya konur ve tefrika şeklinde yayımlanır. Günümüzdeki sinopsis veya tretman benzeri yapılarıdır. Böylece okuyucu filmi izlemese de okuduğundan edindiği tasavvurlarla filmi zihninde canlandırabilir.

*Film Mecmuası'*nda tefrika edilen “İrkin İzmihlali”,²³⁰ Sinema Yıldızı'nda resimli olarak yayınlanan “İstikbalin Hayali”,²³¹ *Artistik-Sine*'de yayınlanan “Erkek Gibi Kadın”²³² benzerlerine bolca rastlayabileceğimiz sinema romanına örnek olarak verilebilir. Önce kısa bir özet yer alır. Sonra kısa kısa olay aktarılır. Hintlilerin beyazlarla yaşadıkları olaylar anlatılır. “İstikbalin Hayali” hissî sinema romanı *Sinema Yıldızı'*nda resimli şekilde yayımlanır. “Erkek gibi Kadın” sinema romanı da *Artistik-Sine* dergisinde çıkar. Bunlar gibi birçok örnek sayılabilir.

M. Sinema Haberleri

Bazen “Sinema Havadisleri” bazen de “Sinema Âleminde” başlığı altında birçok farklı konuda bilgiler verilir. Oyuncuların yeni filmlerinden, tamamlanmak üzere olan filmlerden, hatta sinemaya dair genel bazı istatistiklerden bahsedilir.²³³ Belli şehirlerde ne kadar sinema bulunduğu, sinema işletmelerinin kâr oranları, sinema okullarının sayıları okurlara sunulur. Sinemaya dair gelişmeler konu edilir. Örneğin şöyle bir sinema sergisi ilanına rastlanabilir: “Fransa’da sine-macılığındaki sanat terakkisini göstermek üzere tesis edilen sergi Birinci Piyer Caddesi’nde 10 numarada Galyera Müzesi’nde 22 Mayıs Perşembe günü saat üçte küşad edilmiştir.”²³⁴ Başka bir haberde bir milyoner kızının sinema artisti olup Amerika basını tarafından takdirle alkışlanmasını, gösteri sanatlarını bir maskaralık şeklinde yorumlayanların kulaklarını çınlatarak anlatır.²³⁵

N. Okuyucu Köşesi

Dergilerin okuyucularından cevaplamalarını istedikleri sorular, toplumsal anlamda sinemanın ne derece benimsendiği ve nerelerde yaygınlık kazandığına dair de önemli veriler içerir. En önemlisi de önce kadın okuyuculara seslenmesidir. Birincil muhatabını kadınlar oluşturur. Bazen okurlara bazı sorular sorulur. En beğendikleri artistler, tercih ettikleri aktörler ve piyesler bilinmek istenir. Cevap

230 *Film Mecmuası*, 14 Kasım 1926, sy. 3, s. 3.

231 *Sinema Yıldızı*, 12 Haziran 1340 (12 Haziran 1924), sy. 1, s. 3.

232 *Artistik-Sine*, 1 Ocak 1927, sy. 6, s. 8.

233 “Sinema İstatistiki”, *Sinema Yıldızı*, 12 Haziran 1340 (12 Haziran 1924), sy. 1, s. 7.

234 “Sinema Sergisi”, *Sinema Yıldızı*, 19 Haziran 1340 (19 Haziran 1924), sy. 2, s. 10.

235 “Bir Milyoner Kızı”, *Opera-Sine*, 18 Kanun-i sani 1340 (18 Ocak 1924), sy. 3, s. 2.

verenler arasından seçilenlere üç aylık abonelik verilir. “Bulduğunuz muhitte sinema var mıdır? Varsa binası nasıldır? Kaç kişiliktir? Mümkünse bir fotoğrafının irsali. Halkın sinemaya rağbeti ne derecededir? En ziyade hangi filmler gösteriliyor? Şimdiye kadar gösterilen filmlerin isimleri nelerdir?”²³⁶ soruları üzerinden bir yandan sektöre ilişkin veriler toplanırken diğer yandan da insanların sinemaya ilgileri teşvik ve tahrik edilir.

Film Mecmuası’ndaki “Açık Konuşmalar!” başlığında tek tek adlarını da belirterek okuyucuya cevap verir. Bazı oyuncuların filmlerinin isimleri sorulur. Anketlere yer verilir. Sinema ve tiyatro haberlerinin daha ayrıntılı işlenmesi istenir. “Makriköyü’nden Ali Vahid Bey’e: Ramazan-ı şerifte intişar edecek nüshalarda tiyatro cereyanlarını daha muntazam takip edeceğiz. Mufassal temâşâ havadisi vereceğiz.”²³⁷ Karşıdaki bir okurdan fazlasıdır. Yerine göre yıldızları takip eden biri, yerine göre müşteri, yerine göre sanatseverdir. Ama her zaman derginin muhatabıdır. Bu yüzden de her sayıda ona seslenerek kendisini takip etmesini ister ve bunun kendisini bir yerden başka bir yere, bir üst mertebeye taşıyacağı intibayı uyandırılır. Okur olarak “Sen benim için önemlisin.” derken aslında “Biz senin için önemliyiz.” vurgusu göze çarpar.

O. Eleştiri Yazıları

Dergilerin ilk sayılarından itibaren eleştiri önemsenen bir tür olarak yerini alır. Yeri geldiğinde filmler, yeri geldiğinde dönemin sinema salonları, seyircilerin yaklaşımları, bazen ülke bazında oyunculuklar veya türler, bazen de sektör üzerinden eksikler ve sorunlar dile getirilir. Çoğunda yazar ismi bulunmaz. *Artistik-Sine*’nin ilk sayısında Antoine Paul, izleyicilerin filmleri iyi takdir edemediğini ifade eder ve sinema seyircisinin zevk hissinden yoksunluğundan dem vurur. İyi bir filmde de aranılacakları şöyle özetler: “Canlı bir konu, oyuncu kadrosunun genişliği, olayın geçtiği yerin aynen yaşatılması, tasvirlerin parlaklığı, iç ve dış sahne çekimlerinin güzelliği...”²³⁸

Komik film türünde öne çıkan ülkeler üzerinden bir değerlendirme sunulur ve Alman sineması bu bağlamda eleştirilir:

Komik kralları Amerikalılardır. Bunların komedyaları gerçi eski, modası geçmiş şeylerse de herhâlde insanı eğlendirir, güldürür. ... Almanlar da bu çeşit filmler yapmak istediler ama muvaffak olamadılar ve istemeyerek, ihmalkârâne bir surette Amerikalıları taklit ettiler. ... Fransızlar da komedyalarda biraz saçmaladılar. ... İtalyanlara gelince, bunların vodvilleri eğlencelidir ve bizi eğlendirmek için hoş mevzular buluyorlar.²³⁹

236 “Karie ve Karilerimize”, *Sinema Yıldızı*, 12 Haziran 1340 (12 Haziran 1924), sy. 1, s. 14.

237 *Film Mecmuası*, 21 Şubat 1926, sy. 13, s. 2.

238 Antoine Paul, “Fikr-i Tenkit”, *Artistik-Sine*, 4 Kasım 1926, sy. 1, s. 1-2.

239 Antoine Paul, “Komik Filmler”, *Artistik-Sine*, 9 Mart 1927, sy. 15, s. 5.

Galip Arcan *Mürebbiye* filminin azımsanamayacak başarısını ortaya koyarken filmi enine boyuna ele alır.²⁴⁰ Kitabına göre sönük bulduğunu ifade ederek oyunculuklara da değinir. Dekorunun fakirliğine dikkat çeker. Gösterim yapılırken Hüseyin Rahmi'nin bir konuşma yaptığını ve ardından film gösterildiğini belirtir. Oyuncular az bir vakitte bu filme hazırlandıklarından ileride bu konuda derinleşeceklerine inandığını söyler. İmzasızsa da Muhsin Ertuğrul'un yazdığı tahmin edilen "Bir İzah"²⁴¹ başlıklı yazıda, temalı ilk film ve aynı zamanda yurtdışına satılan ilk film olma özelliğini taşıyan *Pençe* filminin Berlin'deki gösteriminde yaşanan utancı anlatması ve filmi çeken kuruma nasıl film yapılmamalı üzerinden ortaya koyduğu eleştiriler, sinemanın sadece teknik değil, bir ahlâk işi olduğunu da ifade eder.

Nijat Özön "Sinematograf" yazısında *Esrarengiz Şark* ile *Izdirap* filmlerinden bahseder. "Her gün gördüğümüz manzaraların, sokakların, dükkânların sinema perdesinde aks-iecessüsü tahrir edecek şeylerdir. Fakat seyirciler, bu hisleri tatmin edildikten sonra derece derece müşkülpesent olacak."²⁴² Peki bugüne geldiğinde gerçekten o müşkülpesentliğin gerçekleştiği söylenebilir mi? Birçok seyirci için durum hâlâ aynı gerçekçiliğini korur vaziyettedir. Özön bu sözleri *Esrarengiz Şark* filmi için serdedir, *Izdirap* filmine gelince zehir zemberek sözler sarf eder. Muhsin Ertuğrul'un *Pençe* filmini eleştirirken söylediklerine benzer cümleler kurarak hem de. Film, Batı'nın soğuk bir taklidi onlara göre ve eğer Muhsin Bey buraya özgü filmler yapmayacaksa sahneler geri dönmelidir.

"Biraz da Bizde" yazısında *Şeytanın Dertleri* filmi üzerinden ülkeye getirtilen filmlerin tesirleri tartışılır:

Avrupa'da "Şeytanın Dertleri" gibi filmler oynadığı zaman aileler çocuklarını götürmezler. Çocuklar ahlâki mevzular üzerine ihzar edilmiş veya müfit malûmat ile ziynetlenmiş filmleri kendilerine ait sinemalarda görürler. Bizde henüz seviye-i içtimaiye o dereceyi bulmamıştır. Baba evlâdının eline birkaç para verdi mi vazifesini tamam addeder. Çocuk da rastgele bir sinemanın kapısından içeri dalar.²⁴³

Kemal Emin Bara'nın "Bizde Sinemacılık" yazısında değindiği noktalar, dönem açısından gelinen aşamayı ve bu konuda atılması gereken adımları net şekilde ortaya koyar. "Şimdiye kadar birkaç müessese sinemacılığa teşebbüs etmiş fakat yüz aklıyla bir eser vücuda getirememiştir. Sinemacılık başında para olmak üzere birçok levâzıma müftekirdir. Sinemaya ait sujeler ihzar edecek muharrirîn, bunları

240 İsmail Galip, "Mürebbiye Filmi", *Temâşâ*, 1 Haziran 1335 (1 Haziran 1919), sy. 17, s. 1-2.

241 Muhsin Ertuğrul, "Bir İzah", *Temâşâ*, 16 Kanun-i sani 1335 (16 Ocak 1919), sy. 13, s. 6-8.

Ayrıca bkz. "Memlekette Sinema Hayatı", *Temâşâ*, 15 Ağustos 1334 (15 Ağustos 1918), sy. 6, s. 7.

242 N. D., "Sinematograf", *Dergâh*, 5 Haziran 1338 (5 Haziran 1922), sy. 28, s. 64.

243 *Tiyatro ve Musiki*, 9 Şubat 1928, sy. 4, s. 6.

vaz-ı sahne edecek sanatkâran, Şark tesisatına vâkıf dekorcular ilh... birçok şeyler ister. Yalnız bir sinema operatörü bunların hepsini kâfil olamaz.”²⁴⁴

P. Röportajlar

Dergilerde röportajlar genelde artistlerle yapılır. Röportaj sonrası sordukları sorulara verdikleri cevaplar aktarılır. Film şirketlerine yapılan ziyaretlerden derlenen röportajlar yanında yönetmenlerle, yazarlarla yapılan röportajlara da rastlanır. Muhsin Ertuğrul, kendisiyle gerçekleştirilen görüşmede, kendisine ülkedeki sinema faaliyetleri sorulduğunda o günü ve geçmişi kıyaslayarak cevaplar:

Bu husustaki intibaâtım pek fenadır. Burada film çevirmek için gayet güzel mevâkiimiz mevcut olduğu hâlde, ben bunlardan hiç istifade edemedim; çünkü, istifade vesaiti mefkut idi. “İstanbul’da Bir Facia – Boğaziçi Esrarı- Kız Kulesi Faciası – Leblebici Horhor Ağa – Ateşten Gömlek” ve diğer birkaç filmi derme çatma vesaitle çevirdim. Bu filmler, ümit edilen rağbeti kazanamadılar; halkımız, o zamanlar sinemaya o kadar rağbet göstermiyorlardı; sinemalar az idi. Şimdi şehrimizde sinema işlerinde büyük bir faaliyet ve tekâmül görüyorum ve bundan pek memnunum; zira, sinemanın, asrımızda seviye-i irfanı yükseltmek için en iyi bir vasıta olduğu cümlelerin malûmudur.

Röportajın devamında Muhsin Ertuğrul, yaptığı ve yapacağı filmlerden, gittiği ülkelerin sinemalarından bahseder. Ertuğrul’a göre Avrupa sinemasının başat örneği İsveçlilerdir.²⁴⁵

Fransız edebiyatçı Maurice Dekobra’dan da bir röportaj vermesi rica edilir. Kendisine sinemaya uyarlanan eserleriyle ilgili sorular da sorulur ve “Sinemaya tatbik edilen eserlerde muharrirlerin konumu pek kısıtlıdır. Roller ve sanatkârlar, yönetmene boyun eğerler. Muharrire kalan şey, eserinin kâbil olduğu kadar hırpalanmamasını temenni etmektir.”²⁴⁶ cevabını verir. Ayrıca *Resimli Perşembe*’de Müslüman olan sinemacı Rex Ingram’ın Müslümanlıkla birlikte yürütülemeyeceği gerekçesiyle sinemayı bırakması üzerine kendisiyle yapılan söyleşi de dikkat çekicidir.²⁴⁷

Sonuç

Erken dönem Türk sinemasının arşiv belgelerinden sonra birincil kaynaklarından sayılan süreli yayımlar hem o gün hem de bugün için öncelikle sosyokültürel ve iktisadi açıdan ele alınmayı gerekli kılan malzemeler ihtiva eder. Özellikle de geçiş dönemlerinde toplumun verdiği tepkilerin veya bu yayınların toplum üzerinde

244 Kemal Emin Bara, “Bizde Sinemacılık”, *Temâşâ*, 1 Nisan 1335 (1 Nisan 1919), sy. 15, s. 1-2.

245 “Büyük Türk Sanatkârı: Ertuğrul Muhsin Bey”, *Artistik-Sine*, 9 Mart 1927, sy. 15, s. 3-4.

246 Ekrem Reşit, *Film Mecmuası*, 2 Kasım 1927, sy. 6, s. 1, 4.

247 “Niçin Müslüman Oldum?”, *Resimli Perşembe*, 26 Ocak 1928, sy. 140, s. 10.

oluşturduğu etkinin incelenmesi, dönüşümün seyrinin takibi ve değerlendirilmesi sözlü tarihi de içeren yapısıyla sonraki adımlarda veya benzer durumlarda katkı sağlayacak verilere sahiptir.

Cumhuriyet’le birlikte o dönemde sinemanın canlı bir yapıya sahip olmasını ve yaygınlık kazanmasını sağlayan en önemli etkenlerden biri bu süreli yayınlardır. Sinemanın bir sanat şeklinde tasavvur edilip ne olup ne olmadığına da tartışıldığı bu dergiler, erken dönem Türk sinemasının birincil kaynakları olmasının yanında sinema yazarlığının ortaya çıkmasında ve sinema yayıncılığında ilk adım sayılır. Bugünkü sinema basını için de bir zemin teşkil eder. Günümüzdeki birçok dergiye bakıldığında oldukça benzer biçim ve içerik yapıları dikkat çeker. Eleştiriler, söyleşiler, film tanıtımları, yeni gelecek filmlerden haberler, döneme dair istatistikî bilgiler, Türk ve dünya basınının takibi... Fakat bugünkü sinema dergilerinde sinemanın tarihine yönelik yazılar bulmak zordur. Günceli, vizyonu takip etme ön plandadır. Sinema sanatçılarının hayatlarına da ancak söyleşiler üzerinden yer verilir. Ayrıca farklı disiplinlerle ilişkisi bağlamında da pek değerlendirilmez. Dergilerin muhataplarıyla iletişim içerisinde gelişerek büyümesine destek sağlayan okuyucu köşesi ise artık ölü bir alandır.

Dergilerin içeriklerinden hareketle belirlenen 16 başlık özelinde ele alınan hususlardan çıkarılabilecek sonuçlar şu şekilde özetlenebilir:

1- Sinema Cumhuriyet değerlerinin taşıyıcı propaganda araçlarının en güçlüsüdür. Bilim, sanat, eğitim vs. gibi birçok alana sihirli dokunuşlarda bulunarak ihya edeceği beklentileri oldukça yüksektir ve her türlü alanda kullanılabilecek bir “harika” olduğu algısıyla yaklaşılan bir aygıttır. Bu aygıtın yayılmasındaki en önemli etkenlerden biri de dönemin dergileridir.

2- Dönemin sinema dergileri yazılarıyla kendi okuyucusunu, sinema seyircisini, sinema müşterisini, sinema kültürünü var eden bir yapının, gayretin ürünüdür. Bu durum, sinemaya yer ayıran dergilerdeki yazılar ve okuyucuları için de geçerlidir. Fakat gerçekleştirilen bu inşa faaliyetinde dönemin siyasi durum ve sorunlarının dışında bir çember çizilerek, başka bir dünya, farklı bir gerçeklik alanı sunulur. Diğer farklı konulu dergilerde ise durum bu şekilde değildir.

3- Seyirci, bir “okur”dan fazlasıdır. Yerine göre müşteri, yerine göre sanatsever veya yıldız takipçisidir. Dergilerin öncelikli seyirci hedefleri kadınlar ile çocuklardır.

4- Okur, dergilerle veya dergilerin sunduğu değerlerle imge düzeyinde bir karşılaşma yaşar. Dünyasına temas eden değil, daha çok ettirilen bir anlam dünyası söz konusudur. Film tanıtımları, sinema romanları filme gidilirse de o dünyanın zihinde canlandırılması açısından etkin bir güce sahiptir. Çünkü tahayyül, arzu ve özlemi de doğurabilecek güçtedir.

5- Sinema işletmeciliğinin hem İstanbul’da hem de taşrada yaygınlaştırılması, yerleşik sinemanın her köşe bucağa ulaştırılması çoğu derginin üstlendiği bir

görevdir. Ülke içi ve diğer ülkelerdeki sinemaya dair değerlendirmelerde Avrupa ve Amerika'daki gelişmelere hayranlık söz konusudur. Türk piyasası dahi daha çok Fransa, ABD ve Almanya yapımı filmler üzerinden ilerlemektedir. Her ne kadar millilik veya ahlâki meseleler üzerinden yerlilik vurguları yapılmaya çalışılsa da, yüzünü bu ülkelere dönmüş modernliğin izinde bir anlayışla ilerleyen bir sistemden bahsedilebilir.

Bu bağlamda bu çalışmada genel hatlarıyla erken dönem sinema konulu ve sinemaya yer veren dergiler hakkında bilgilendirmenin ardından içerikleri açısından bir sınıflama yapılmıştır. Ayrıca edebiyat-sanat, çocuk, magazin ve mizah dergileri üzerinden de sinemanın izleri takip edilmeye çalışılmıştır. Bu dergilerin her biri ana hatlarıyla değerlendirilmiş ve örneklerle desteklenmiştir. Sinema dergilerindeki yazılar, ilânlar, tanıtımlar, sunulan hayatlar, sinemaya veya sinemacılığa dair yaklaşımlar, seyircilere yansıtılan o büyüdü dünya, buradaki genel değerlendirmeden farklı şekilde meseleye odaklanacak her bir disiplin için farklı sonuçlar ortaya çıkarabilecek malzemelerle doludur. Umulur ki bu çalışma, konuya yönelik merakı artırarak yeni ortaya çıkabilecek belge, dergi veya verilerle, daha da geniş çaplı araştırmalarla alanın geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

BCA, Fon Kodu: 030-0-010, Yer Nr. 85-567-1.

BOA, DH.İ.UM, 94/5, 72-5, 1330 B 23 (8 Haziran 1912).

Basılı Kaynaklar

Akdağ, Erhan, "Sevimli Mecmua Adlı Çocuk Dergisi (Çeviri Yazı, İnceleme)", Yüksek Lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, 2012, s. 29.

Akgün, Lokman, "Resimli Hafta Dergisi: İnceleme, Tahlili Fihrist, Seçme Yazılar", Yüksek Lisans tezi, İstanbul Arel Üniversitesi, 2017, s. 2.

Bıçer, Keziban, "Yıldız Dergisi Tasnif ve Edebî Metinlerin İncelenmesi", Yüksek Lisans tezi, Uludağ Üniversitesi, 2018, s. 26, 31.

Coşkuner, Özlem, "Ay Dede Mizah Dergisi'nin İncelenmesi", Yüksek Lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, 2007, s. 95.

Çakır, Hamza, "Osmanlıca Olarak Çıkan Sinema Dergileri", *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 1997, sy. 5, s. 35-48.

Çelikeltemel-Thomen, Özde, "Çocuklar ve Kadınlar: Geç Osmanlı Döneminde Sinema Hakkında Bir Mütalâa", *Alternatif Politika*, Sinema Özel Sayısı, 2016, s. 9.

Çetinkaya, Tuncer, "Türkiye'de Sinema Dergilerinin Tarihine Hızlı Bir Bakış", TSA (Türk Sineması Araştırmaları), 14.07.2014, <https://www.tsa.org.tr/tez/yazi/yazidetay/18/turkiye-de-sinema-dergilerinin-tarihine-hizli-bir-bakis> [Erişim Tarihi: 10.3.2021].

- Demir, Kenan, “Osmanlı’da Dergiciliğin Doğuşu ve Gelişimi (1849-1923)”, *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2016, sy. 9, s. 74-75.
- Doğan, Zahide Nihan, “The Making of a Cinema Culture Through Cinema Magazines Inearly Republican Turkey (1923-1928): The Business, Stars, and Audience”, Yüksek Lisans tezi, İstanbul Şehir Üniversitesi, 2018, s. viii.
- Ener Su, Aydan, “1900-1928 Yılları Arası Mizah Gazete ve Dergilerinin İncelenmesi”, Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2017, s. 432, 457.
- Erdoğan, Mehmet, “Âyine Dergisi’nin İnceleme ve İndeksi (Seçme Metinler)”, Yüksek Lisans tezi, Fatih Üniversitesi, 2014, s. 292.
- Erdoğan, Nezh, *Sinemanın İstanbul’da İlk Yılları: Modernlik ve Seyir Maceraları*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2017.
- Evren, Burçak, “Sinema Dergileri”, *Hürriyet Gösteri*, 1983, sy. 35, s. 91-98.
- Evren, Burçak, “Dünden Bugüne Sinema Dergileri”, *Cumhuriyet Dergi*, 1993, sy. 387, s. 8.
- Evren, Burçak, *Başlangıcından Günümüze Türkçe Sinema Dergileri*, İstanbul: Korsan Yayın, 1993.
- İstanbul, Orhan, “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Türk Sineması ve Tarih (1918-1950)”, Yüksek Lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2019, s. vii.
- Kasap Ortaklan, Oya, *Erken Sinemanın Aynasından Osmanlı-Alman İlişkiler (1895-1918)*, İstanbul: Libra Kitap, 2019.
- Kaya, Mehtap, “Atatürk Dönemi Magazin Dergiciliği ve Sosyo Kültürel Dönüşümü Etkisi”, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2014, s. 3.
- Latinize edilen belge ve makaleler için bkz. <https://www.tsa.org.tr/tr/yazi/kategori/8/belgeler> [Erişim Tarihi: 06.03.2021].
- Mevlânâgil, Erman Şener, “Türk Basınında Sinema Yazıları ve Dergileri”, *Hayat Tarihi Mecmuası*, 1972, sy. 6, s. 48.
- Odabaşı, İ. Arda, *Milli Sinema: Osmanlı’da Sinema Hayatı ve Yerli Üretime Geçiş*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2017.
- Odabaşı, İ. Arda, “Osmanlı’da Sinema Yayıncılığı ve Bilinen İlk Türkçe Sinema Gazetesi: Türk Sineması”, *Journal of Universal History Studies (Juhıs)*, 2019, c. 2, sy. 2, s. 317-350.
- Odabaşı, İ. Arda, “Osmanlı/Türk Sinemasında İlk Kurmaca Filmler ve İlk Sinema Eleştirileri (I)”, *Toplumsal Tarih*, 2017, sy. 280, s. 66-73.
- Odabaşı, İ. Arda, “Osmanlı/Türk Sinemasında İlk Kurmaca Filmler ve İlk Sinema Eleştirileri (II)”, *Toplumsal Tarih*, 2017, sy. 281, s. 86-96.
- Odabaşı, İ. Arda, “Ayastefanos Filmi Hakkında Yeni Bilgiler ve Sinema Haberleri Gazetesi”, *Müteferrika*, 2018, sy. 53, s. 104.
- Osmanlıca süreli yayınlar için bkz. https://www.tsa.org.tr/tr/arama/detaylidergi/1/?search_keyword=&search_type=1&search_magazine_year_first=0&search_magazine_year_last=3000&magazine_medium_types=&search_languages=15 [Erişim Tarihi: 01.03.2021].
- Özakgün, Kaya, “Türkiye’de 1928-1938 Yılları Arasında Yayımlanan Çocuk Dergileri”, *Sbf Basın ve Yayın Yüksek Okulu Yıllığı*, 1981, s. 206-212.

- Öztürk, Serdar, *Erken Cumhuriyet Döneminde Sinema-Seyir-Siyaset*, Ankara: Elips Kitap, 2005.
- Özuyar, Ali, *Babiâli de Sinema*, İstanbul: İzdüşüm Yayınları, 2004.
- Özuyar, Ali, *Sinemanın Osmanlıca Serüveni*, Ankara: De Ki Yayınları, 2008.
- Özuyar, Ali, *Türk Sinema Tarihinden Fragmanlar (1896-1945)*, Ankara: Phoenix Yayınevi, 2013.
- Özuyar, Ali, *Türk Sinema Tarihinden Fragmanlar (1896-1945)*, Ankara: Phoenix Yayınevi, 2013.
- Özuyar, Ali, *Sessiz Dönem Türk Sinema Tarihi (1895-1922)*, İstanbul: YKY, 2017.
- Özuyar, Ali, *Gazi'nin Sineması*, İstanbul: YKY, 2021.
- Özuyar, Ali, *Kovboylara Bozlak Okutan Adam: Ha-Ka'nın Hikâyesi*, Ankara: Doruk Yayınları, 2021.
- Özuyar, Ali, *Hariciye Koridorlarında Sinema: Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Sinemanın Politik Gücü*, İstanbul: YKY, 2019.
- Özyılmaz, Özge, "1930 ve 1940'larda Milli Bir Fantezi Olarak Yıldız Yarışmaları", *Toplumsal Tarih*, 2015, sy. 255, s. 85.
- Paça Cengiz, Esin, "Türkiye'de Sinema, Tarih ve Temsil İlişkisi Üzerine Sorular", *Toplumsal Tarih*, 2015, sy. 255, s. 89.
- Şahin, Emine, "Osmanlı'dan Erken Cumhuriyet'e Dergiler Işığında Sinema", 6. *Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı – III*, İstanbul: İLEM, 2017, s. 219-235.
- Temel, Mustafa, "Başlangıçtan 1928'e Türkiye'de Sinema ve Sinema Dergileri", Yüksek Lisans tezi, Erciyes Üniversitesi, 2013, s. vii.
- Top, Hülya, "Resimli Perşembe Dergisi İnceleme -Tahlilli İndeks- Seçme Metinler", Yüksek Lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2013, s. 16.

Sürelî Yayınlar

- Alay*, 13 Mart 1336 (13 Mart 1920), sy. 10, s. 7.
- "Sinemacılık Âleminde Büyük Bir İnkılâp: Sesli Sinema", *Arkadaş*, 7 Kasım 1928, sy. 20, s. 7.
- Artistik-Sine*, 4 Kasım 1926, sy. 1, s. 2.
- Antoine Paul, "Fıkr-i Tenkit", *Artistik-Sine*, 4 Kasım 1926, sy. 1, s. 1-2.
- Antoine Paul, "Vilayetlerde Sinema", *Artistik-Sine*, 18 Kasım 1926, sy. 3, s. 3.
- "Charlie Chaplin", *Artistik-Sine*, 16 Aralık 1926, sy. 6, s. 7.
- "Yıldızlar Muvaffakiyetlerini Neye Medyundurlar?", *Artistik-Sine*, 16 Aralık 1926, sy. 6, s. 5.
- "Makyaj Kudreti", *Artistik-Sine*, 30 Aralık 1926, sy. 8, s. 12-14.
- "Mae Murray'in Bir Günlük Hayatı", *Artistik-Sine*, 30 Aralık 1926, sy. 8, s. 5.
- Artistik-Sine*, 1 Ocak 1927, sy. 6, s. 8.
- "Halk ve Sevdiği Tiyatro", *Artistik-Sine*, 23 Şubat 1927, sy. 13, s. 3-4.
- Antoine Paul, "Komik Filmler", *Artistik-Sine*, 9 Mart 1927, sy. 15, s. 5.
- "Büyük Türk Sanatkârı: Ertuğrul Muhsin Bey", *Artistik-Sine*, 9 Mart 1927, sy. 15, s. 3-4.
- "Musiki ve Sinema", *Artistik-Sine*, 7 Nisan 1927, sy. 19, s. 3-4.

- “Sinema Artistleri: Bunlar İlah veya İlahe Midir?”, *Asri Türkiye*, 1 Nisan 1926, sy. 2, s. 17-19.
- Aydede*, 5 Kanun-i sani 1338 (2 Ocak 1922), sy. 1, s. 1.
- “Fukaraperver Sinemasında”, *Aydede*, 9 Mayıs 1338 (9 Mayıs 1922), sy. 38, s. 4.
- Âyine*, 18 Ağustos 1337 (30 Kasım 1920), sy. 1, s. 1.
- Âyine*, 24 Mayıs 1338 (24 Mayıs 1922), sy. 40, s. 2.
- “Edebiyat ve Sinema”, *Âyine*, 13 Haziran 1338 (13 Haziran 1922), sy. 43, s. 2.
- N. D., “Sinematograf”, *Dergâh*, 5 Haziran 1338 (5 Haziran 1922), sy. 28, s. 64.
- M. B. İdris, “Sinematograf: Hayal-i Müteharrik”, *Donanma*, 12 Mart 1331 (25 Mart 1915), sy. 38, s. 602-603.
- Ferah*, 29 Kanun-i sani 1330, (11 Şubat 1915) sy. 57, s. 1.
- Film Mecmuası*, 20 Aralık 1925, sy. 4, s. 1.
- Film Mecmuası*, 21 Şubat 1926, sy. 13, s. 2.
- “Reklâm Nasıl Yapılmalı?”, *Film Mecmuası*, 24 Mart 1926, sy. 16, s. 4.
- “Film Acenteleri”, *Film Mecmuası*, 31 Mart 1926, sy. 17, s. 6.
- Film Mecmuası*, 7 Nisan 1926, sy. 18, s. 2-3.
- “Film Mümessillerini Ziyaret, Birinci Mülakat – Lale Film”, *Film Mecmuası*, 7 Nisan 1926, sy. 18, s. 3.
- “Film İntihabı”, *Film Mecmuası*, 1 Kasım 1926, sy. 1, s. 4.
- “Sinema Mevsimi”, *Film Mecmuası*, 1 Kasım 1926, sy. 1, s. 4.
- Film Mecmuası*, 14 Kasım 1926, sy. 3, s. 3.
- Film Mecmuası*, 21 Kasım 1926, sy. 4, s. 2.
- “Anadolu Sinema İdarelerinin Nazar-ı Dikkatine”, *Film Mecmuası*, 28 Kasım 1926, sy. 5, s. 4.
- Cemal Reşit Rey, “Sinemada Musiki”, *Film Mecmuası*, 12 Ekim 1927, sy. 3, s. 1-3.
- Ekrem Reşit, *Film Mecmuası*, 2 Kasım 1927, sy. 6, s. 1, 4.
- “Haftanın Temsilleri”, *Film Mecmuası*, 4 Ocak 1928, sy. 3, s. 6.
- “Ayastefanos’taki Moskof Heykelinin Tahribi”, *İkdam*, 12 Kanun-i evvel 1330 (25 Aralık 1914), sy. 6411.
- “İstanbul Ahali-i Kiramımıza Müjde: Divan Yolu Sineması Palası”, *Kadınlar Dünyası*, 13 Haziran 1330 (26 Haziran 1914), sy. 147, s. 15.
- “Sinemanın Tarihi”, *Mehtap*, 25 Ocak 1928, sy. 1, s. 18.
- “Tünelde Sinematograf”, *Mektep Müzesi*, 1 Mayıs 1329 (14 Mayıs 1913), sy. 1, s. 16.
- Şakir Ahmet, “Tedrisatta Sinematograf”, *Muallim*, 15 Temmuz 1332 (15 Temmuz 1916), sy. 1, s. 13-17.
- “Milli Sinema” *Muallim*, 15 Teşrin-i sani 1333 (15 Kasım 1917), sy. 16, s. 584.
- “Çocuklar ve Sinema”, *Muallimler Birliği*, 28 Şubat 1927, sy. 21, s. 938-941.
- Musavver Çocuk Postası*, 31 Kanun-i evvel 1339 (31 Aralık 1923), sy. 18, s. 7.
- Müdhike*, 17 Kânun-i sani 1340 (17 Ocak 1924), sy. 3, s. 1.
- “Bağdat Hırsız”, *Müdhike*, 17 Kanun-i sani 1340 (17 Ocak 1924), sy. 1, s. 8-9.
- “İstanbul’da Sinema Hayatı”, *Müdhike*, 17 Kanun-i sani 1340 (17 Ocak 1924), sy. 1, s. 16.
- “Şarlo’nun Hayatı”, *Müdhike*, 24 Kanun-i evvel 1340 (24 Aralık 1924), sy. 2, s. 9-10.

- “Şehzade Haftalık Sinema Programı”, *Müdhike*, 24 Kanun-i evvel 1340 (24 Aralık 1924), sy. 2, s. 12.
- “Charlie Chaplin’in İzdivacı”, *Opera-Sine*, 18 Kanun-i sani 1340 (18 Ocak 1924), sy. 3, s. 2.
- “Sinema Edebiyatı”, *Opera-Sine*, 18 Kanun-i sani 1340 (18 Ocak 1924), sy. 3, s. 5.
- Baki Bülend, “Sinema Entrikaları”, *Opera-Sine*, 18 Kanun-i sani 1340 (18 Ocak 1924), sy. 3, s. 5.
- “Sidney Çaplin”, *Opera-Sine*, 18 Kanun-i sani 1340 (18 Ocak 1924), sy. 3, s. 6.
- “Bir Milyoner Kızı”, *Opera-Sine*, 18 Kanun-i sani 1340 (18 Ocak 1924), sy. 3, s. 2.
- Vedat Örfi, “Sinema Sanatkarlığı”, *Opera-Sine*, 18 Kanun-i sani 1340 (18 Ocak 1924), sy. 3, s. 1-2.
- Opera-Sine*, 18 Kanun-i evvel 1340 (18 Aralık 1924), sy. 3, s. 1.
- Opera-Sine*, 16 Eylül 1341 (16 Eylül 1925), sy. 1, s. 1.
- “Küçük Muhaberat”, *Opera-Sine*, 30 Eylül 1925, sy. 3, s. 13.
- “Metro Goldvin Filmleri”, *Opera-Sine*, 21 Ekim 1925, sy. 6, s. 20.
- “Sinema Filmlerinin Satulması için Teşkilât-ı Ticariye”, *Opera-Sine*, 21 Ekim 1925, sy. 3, s. 19.
- Selim Nüzhet Gerçek, “Arap Harflerile Tiyatro ve Sinema Mecmuaları”, *Perde ve Sahne*, 1941, sy. 5, s. 7.
- “Hayatını Hiç Sayan Sinema Aktörü”, *Resimli Ay*, 31 Temmuz 1340 (31 Temmuz 1924), sy. 7, s. 3-6.
- “Sinemada Çocuk Artistler”, *Resimli Dünya*, 15 Ocak 1925, sy. 7, s. 3.
- “Sinema ve Kitapçılık” *Resimli Dünya*, 19 Şubat 1925, sy. 12, s. 6.
- “Sinema Memleketi”, *Resimli Dünya*, 12 Mart 1925, sy. 15, s. 7.
- “Emsalsiz Bir Sinema Cambazının Uçan Bir Tayyare Üzerinde İcra Ettiği Marifetler”, *Resimli Dünya*, 28 Mayıs 1925, sy. 5, s. 6.
- “Sinemada Beyaz Bir Perde Üzerinde Gördüğünüz Resimler Nasıl Canlanıyor?”, *Resimli Dünya*, 18 Haziran 1925, sy. 8, s. 5.
- “Ka’r-ı Deryada Sinema”, *Resimli Dünya*, 15 Eylül 1925, sy. 13, s. 3;
- “Telsiz Telgraflı Sinema”, *Resimli Dünya*, 15 Eylül 1925, sy. 13, s. 14.
- “Elhamra Sineması”, *Resimli Hafta*, 1 Kanun-i sani 1340 (1 Ocak 1924), sy. 18, s. 7..
- “Mısırlıoğlu Halk Sineması”, *Resimli Hafta*, 23 Teşrin-i evvel 1340 (23 Ekim 1924), sy. 8, s. 7.
- “Konusan Sinema Yapıyorlar. Yakında Sinemada Hem Oyun Seyredeceğiz Hem de Aktörleri İşiteceğiz”, *Resimli Hafta*, 19 Şubat 1925, sy. 25, s. 3.
- “Çocukları Sinemaya Davet Ediyoruz”, *Resimli Hafta*, 26 Şubat 1925, sy. 26, s. 7.
- “Sinema Sayesinde Hastanede Hastanıza Yapılan Ameliyatı Takip Edebilirsiniz”, *Resimli Hafta*, 5 Mart 1925, sy. 27, s. 8.
- “Sinemada Yangını Nasıl Yaparlar?”, *Resimli Hafta*, 13 Nisan 1925, sy. 35, s. 2.
- Kadriye Hüseyin, “Suver-i Müteharrike [Sinematograf]”, *Resimli Kitap*, 29 Nisan 1328 (13 Mayıs 1912), sy. 40, s. 168-184.
- “Sinemacılığın Gözlerimizi Aldatan Hileleri”, *Resimli Perşembe*, 9 Temmuz 1925, sy. 7, s. 3.

- “Sinemalarda Gördüğünüz Güzel Aktrisler, Rollerini için Hayatlarını Nasıl Tehlikeye Koyarlar”, *Resimli Perşembe*, 24 Aralık 1925, sy. 31, s. 3.
- “Telsizle Sinema Göstericileri Telsiz Telefonda Eşhası Perdeye Aks Ettireceklerini Söylüyorlar”, *Resimli Perşembe*, 11 Şubat 1926, sy. 38, s. 3.
- “New York’ta Biri Aydın Biri Konuşan Sinema Göstermeye Başladılar”, 14 Ekim 1926, *Resimli Perşembe*, sy. 73, s. 3.
- “Almanya’da Bir Sinema Âleminde Büyük Alâka Uyandıran Yeni Bir Keşif: Sahnede Oynayan Suni Kadın”, *Resimli Perşembe*, 16 Aralık 1926, sy. 82, s. 8.
- “Konuşan Sinema Artık Tatbik Sahnesine Geçebilecek Derecede Tekmil Etmiştir”, *Resimli Perşembe*, 31 Mart 1927, sy. 97, s. 3.
- “Tam Manasıyla Konuşan Sinema Ne Vakit Seyredeceğiz?”, *Resimli Perşembe*, 23 Haziran 1927, sy. 109, s. 10.
- “İyi ve Kötü Tarafları”, *Resimli Perşembe*, 22 Eylül 1927, sy. 122, s. 9.
- “Niçin Müslüman Oldum?”, *Resimli Perşembe*, 26 Ocak 1928, sy. 140, s. 10.
- “Sinema Müziği Müsabakasını Kazanan Bahtiyar İnsanı Tanımak İster misiniz?”, *Resimli Perşembe*, 17 Mayıs 1928, sy. 156, s. 3.
- “Sinema Artisti Olmak İsteyen Hevesliler Bu Makaleyi Okuyunuz”, *Resimli Perşembe*, 31 Mayıs 1928, sy. 158, s. 6.
- “Telefonla Sinema Gösteriyorlar”, *Resimli Perşembe*, 7 Haziran 1928, sy. 159, s. 3.
- “Sinema Artisti Olmak için”, *Resimli Perşembe*, 5 Temmuz 1928, sy. 163, s. 7.
- “Konuşan Sinemayı Nasıl Yapıyorlar?”, *Resimli Perşembe*, 31 Ocak 1929, sy. 193, s. 4-5.
- Mahmut Cahit, “Sinemalı Hırsızlar”, *Resimli Mecmua*, 12 Ocak 1928, sy. 59, s. 7.
- “Canlı Fotoğraf”, *Sabah*, 28 Kanun-i sani 1312 (9 Şubat 1897).
Sabah, 13 Mayıs 1914, s. 4.
- Sinema*, 23 Kanun-i sani 1330 (5 Şubat 1915), sy. 62, s. 1.
- “Sinematograf Hakkında Mülâhazat”, *Sinema*, 23 Kanun-i sani 1330 (5 Şubat 1915), sy. 62, s. 1, 23.
- Sinema Haberleri*, 26 Teşrin-i sani 1330 (9 Aralık 1914), sy. 67, s. 1.
- “Makyaj Sanatı”, *Sinema Mihveri*, 11 Mart 1926, sy. 1, s. 6.
- “Sinema Raksları”, *Sinema Mihveri*, 11 Mart 1926, sy. 1, s. 7.
- “Gayemiz”, *Sinema Mihveri*, 11 Mart 1926, sy. 1, s. 1.
- Sinema Postası*, 17 Kanun-i sani 1339 (17 Ocak 1923), sy. 6, s. 12.
- Lucien Fournier, “Konuşan Sinemalar”, *Sinema Postası*, 17 Kanun-i sani 1339 (17 Ocak 1923), sy. 6, s. 13.
- Vedat Örfi, “Milli Filmler”, *Sinema Postası*, 10 Kanun-i evvel 1339 (10 Aralık 1923), sy. 2, s. 1-2.
- “Sinemayı Kim İcat Etti?”, *Sinema Postası*, 10 Kanun-i evvel 1339 (10 Aralık 1923), sy. 2, s. 4.
- “Bir Sinema Kraliçesi”, *Sinema Postası*, 17 Kanun-i sani 1340 (17 Ocak 1924), sy. 6, s. 4.
- “Sanatkârlarımızı Tanıyalım: Bedia Muvahhid Hanım”, *Sinema Postası*, 25 Ocak 1924, sy. 8, s. 1-2.
- Sinema Postası*, 21 Şubat 1340 (21 Şubat 1924), sy. 8, s. 1.

- “Sinemayı Neden Tiyatroya Tercih Ediyorum?”, *Sinema Postası*, 4 Kasım 1926, sy. 1, s. 5-7.
- Sinema Rehberi*, 19 Nisan 1340 (19 Nisan 1924), sy. 1, s. 1.
- “Sinemalar”, *Sinema Rehberi*, 21 Nisan 1340 (21 Nisan 1924), sy. 16, s. 1.
- Sinema Yıldızı*, 12 Haziran 1340 (12 Haziran 1924), sy. 1, s. 1.
- Sinema Yıldızı*, 12 Haziran 1340 (12 Haziran 1924), sy. 1, s. 3.
- “Sinema İstatistikî”, *Sinema Yıldızı*, 12 Haziran 1340 (12 Haziran 1924), sy. 1, s. 7.
- “Karie ve Karilerimize”, *Sinema Yıldızı*, 12 Haziran 1340 (12 Haziran 1924), sy. 1, s. 14.
- “Sinema Sergisi”, *Sinema Yıldızı*, 19 Haziran 1340 (19 Haziran 1924), sy. 2, s. 10.
- “İstanbul Sinemaları”, *Sinema Yıldızı*, 19 Haziran 1340 (19 Haziran 1924), sy. 2, s. 11.
- “Sinema Hilelerinden: Tırmanmak”, *Sinema Yıldızı*, 19 Haziran 1340 (19 Haziran 1924), sy. 2, s. 9.
- “Bursa’da Sinema Hayatı”, *Sinema Yıldızı*, 26 Haziran 1340 (26 Haziran 1924), sy. 3, s. 12.
- Nureddin İbrahim, “Ankara’da Sinema Hayatı”, *Sinema Yıldızı*, 31 Temmuz 1340 (31 Temmuz 1924), sy. 4, s. 15.
- “İzmir’de Sinema Tiryakiliği”, *Sinema Yıldızı*, 31 Temmuz 1340 (31 Temmuz 1924), sy. 4, s. 14-15.
- “Bazı İstanbul Sinemaları” *Sinema Yıldızı*, 31 Temmuz 1340 (31 Temmuz 1924), sy. 4, s. 2.
- “Sinemaların Murakabesi”, *Sebilürreşat*, 14 Haziran 1339 (14 Haziran 1923), sy. 536, s. 128-129.
- “Lümyer’in Sinematograf Makinesi”, *Servet-i Fünûn*, Teşrin-i sani 1311 (21 Kasım 1895), sy. 9, s. 168-170.
- “Değirmencinin Çuvaları Yeni Bilmecemiz”, *Sevimli Mecmua*, 12 Şubat 1925, sy. 4, s. 1.
- “Meccanen Sinema”, *Sevimli Mecmua*, 12 Şubat 1925, sy. 4, s. 56.
- “Başka Milletlerin Çocukları Ne Yapıyorlar? Sanatkâr Çocuklar”, *Sevimli Mecmua*, 12 Şubat 1925, sy. 4, s. 51.
- “Bedia Muvahhid Hanım Ateşten Gömlek Filminde”, *Süs*, 16 Haziran 1339 (16 Haziran 1923), sy. 1, s. 11.
- “Elhamra Sinemalarında Paris’in Son Modası”, *Süs*, 15 Eylül 1339 (15 Eylül 1923), sy. 14, s. 16.
- Süs*, 29 Haziran 1339 (29 Haziran 1923), sy. 1, s. 1.
- “Sinema Âleminde: Kemal Film’in Yeni Eseri Kız Kulesi Faciası”, *Süs*, 21 Temmuz 1339 (21 Temmuz 1923), sy. 6, s. 7.
- Süs*, 29 Eylül 1339 (29 Eylül 1923), sy. 16, s. 1.
- “Tercüme Merkez İdarehanesi”, *Süs*, 20 Teşrin-i evvel 1339 (20 Ekim 1923), sy. 19, s. 2.
- Süs*, 29 Mart 1340 (29 Mart 1924), sy. 42, s. 2.
- Yusuf Kenan, “İlimlerle Filmler”, *Şehbal*, 1 Mart 1338 (1 Mart 1922), sy. 49, s. 11.
- “Oyuncak Sinematograf”, *Talebe Defteri*, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), sy. 26, s. 429.
- “Orduda Sinema”, *Tanin*, 25 Şubat 1329 (10 Mart 1914), sy. 1871.

- “Askeri Müzesi Askeri Sinematograf”, *Tasvir-i Efkâr*, 24 Kanun-i sani 1329 (6 Şubat 1914), sy. 987.
- “Memlekette Sinema Hayatı”, *Temâşâ*, 15 Ağustos 1334 (15 Ağustos 1918), sy. 6, s. 7.
- Muhsin Ertuğrul, “Bir İzah”, *Temâşâ*, 16 Kanun-i sani 1335 (16 Ocak 1919), sy. 13, s. 6-8.
- Kemal Emin Bara, “Bizde Sinemacılık”, *Temâşâ*, 1 Nisan 1335 (1 Nisan 1919), sy. 15, s. 1-2.
- İsmail Galip, “Mürebbiye Filmi”, *Temâşâ*, 1 Haziran 1335 (1 Haziran 1919), sy. 17, s. 1-2.
- Tiyatro ve Musiki*, 19 Ocak 1928, sy. 1, s. 1.
- Refik Ahmet, “Sahne Sanatkârlarımızın Hayatı: “Ertuğrul Muhsin Nasıl Yetiştirdi, Ne Yaptı?”, *Tiyatro ve Musiki*, 2 Şubat 1928, sy. 4, s. 3.
- Tiyatro ve Musiki*, 9 Şubat 1928, sy. 4, s. 6.
- Refik Ahmet, “Raşit Rıza Bey Nasıl Aktör Oldu?”, *Tiyatro ve Musiki*, 16 Şubat 1928, sy. 5, s. 4;
- Refik Ahmet, “Sahnenin Sanatkâr Kahkahası: Şadi Bey”, *Tiyatro ve Musiki*, 26 Şubat 1928, sy. 6, s. 6.
- Türk Sineması*, 24 Nisan 1330 (7 Mayıs 1914), sy. 1, s. 1.
- Türk Sineması*, 5 Mayıs 1927, sy. 1, s. 1.
- “Alman Sinema Artistleri”, *Türk Sineması*, 26 Eylül 1927, sy. 3, s. 5.
- “Sevgilisi”, *Türk Sineması*, 26 Eylül 1927, sy. 3, s. 8.
- “Gelecek hafta *Asri Bir Madam Dubari* [du barry] Opera Sineması’nda”, *Türk Sineması*, 26 Eylül 1927, sy. 3, s. 6.
- Türk Sineması*, 26 Eylül 1927, sy. 3, s. 5.
- “İngiliz Filmi”, *Türk Sineması*, 26 Eylül 1927, sy. 3, s. 6.
- Antoine Paul, “Vâzi-ı sahneler”, *Türk Sineması*, 2 Kasım 1927, sy. 8, s. 3-4.
- “Türk Filmi”, *Türk Sineması*, 21 Mart 1928, sy. 26, s. 4.
- Türk Sineması*, 1 Mayıs 1928, sy. 5, arka kapak.
- Türk Sineması*, 1 Mayıs 1928, sy. 5, s. 3.
- Türk Sineması*, 1 Mayıs 1928, sy. 5, s. 4.
- “Muallim Sinema”, *Türk Sineması*, 1 Mayıs 1928, sy. 5, s. 5.
- “Sinemada Tehlike”, *Türk Sineması*, 1 Mayıs 1928, sy. 5, s. 13.
- “Çiçekler ve Sinema”, *Yarın*, 13 Teşrin-i evvel 1337 (13 Ekim 1921), sy. 1, s. 11.
- Cevdet Reşit, “Sinema Hakkında Notlar 1”, *Yarın*, 1 Aralık 1921, sy. 8, s. 12.
- Cevdet Reşit, “Sinema Hakkında Notlar 2”, *Yarın*, 8 Aralık 1921, sy. 9, s. 12-13.
- Cevdet Reşit, “Sinema Hakkında Notlar 3”, *Yarın*, 8 Aralık 1921, sy. 10, s. 12.
- Cevdet Reşit, “Sinema Hakkında Notlar 4”, *Yarın*, 29 Aralık 1921, sy. 11, s. 8, 11.
- Cevdet Reşit, “Sinema Hakkında Notlar 5”, *Yarın*, 12 Ocak 1922, sy. 13, s. 13-14.
- H. Basri, “Korkunç Ormanlarda”, *Yeni Yol*, 1 Kanun-i sani 1340 (1 Ocak 1924), sy. 57, s. 519-521.
- Yıldız*, 1 Eylül 1340 (1 Eylül 1924), sy. 1, s. 1.
- “Sinemacılık Neydi? Ne Oldu? Ne Olacak?”, *Yıldız*, 1 Teşrin-i evvel 1340 (1 Ekim 1924), sy. 2, s. 2.

“Güzel Filmler Serisinden: Ateş Pola Negri”, *Yıldız*, 30 Teşrin-i sani 1340 (30 Kasım 1924), sy. 4, s. 2.

Bedî Vahdet, “Artist Olmak İçin Birinci Şart Nedir?”, *Yıldız*, 1 Aralık 1925, sy. 16, s. 2-4.